

Needs Comparison (Survival, Love, Fun, Freedom, Power) In Selected Stories of Children and Adolescents Based on Glaser Theory

Somayeh Rezaee^{*}, Jafar Fasaei^{}**

Abstract

Literature and especially stories written for children, if written based on a correct understanding of childish personality and spirits and childhood psychology, can not only help meet some of the child's needs, but also strengthen children's ability to meet their needs. Have an effective role in this and help the parents and educators of the child. Since the needs of fictional characters shape and direct their behaviors and such story events occur and in fact the arousal of a need creates instability in the storyline, one can analyze fictional characters in children's stories and finally explain the aspect according to Glaser theory. The treatment and the effectiveness of the stories on the personality and improving the mental health of the child audience. In this study, in order to achieve this goal, selected fiction works (authorship and translation) (works that have won the most awards) in the period 1300-1390, based on the book of lasting leaves (about 140 stories), were selected. After selecting the works, fictional characters (main and secondary) were extracted in all stories; Then, the needs of the characters in the story were explained and what choices lead to the arousal of these needs and what effect the type of choice of the characters has on their destiny, and then a comparison was made between the five needs. A review of 100 books reviewed found that most fictional characters are aroused by overcoming the need for love and then survival, and by the abundance of freedom, fun, and power,

* Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Farhangian University, Tehran, Iran
(Corresponding Author), somayehrezaee@ymail.com

** Graduated from Hormozgan University, Bandar Abbas, Iran, jfasaei@yahoo.com

Date received: 2021/11/26, Date of acceptance: 2022/5/8

Copyright © 2010, IHCS (Institute for Humanities and Cultural Studies). This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

respectively. The results of this study indicate the fact that the characters in children's stories are mostly heroes who are overwhelmed by the need for love and freedom, and their enemies, who are striving for survival and power, are obstacles in their way. Since the child identifies with the main and sometimes sub-characters of the story by reading stories that are appropriate to his needs, it can be said that character selection in most of the examined stories is a right choice when arousing a need and can strengthen the child's ability to satisfy. His needs helped.

Keywords: Freedom, Survival, Fun, Featured Stories, Love, Power, Glasser

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقایسه نیازها (بقا، عشق، تفریح، آزادی، قدرت)

در داستان‌های برگزیده کودکان و نوجوانان براساس نظریه گلاسر

سمیه رضایی*

جعفر فسایی**

چکیده

ادبیات و خصوصاً داستان‌هایی که برای کودکان نوشته می‌شود، اگر براساس شناخت درست از شخصیت و روحیات کودکان و روانشناسی دوران کودکی نوشته شده باشد، نه تنها می‌تواند در برآورده شدن بعضی از نیازهای کودک، یاری‌رسان باشد، بلکه در تقویت توانمندی کودکان در برآوردن نیازهایشان نیز می‌تواند نقش موثری داشته باشد و در این مهم والدین و مربیان کودک را یاری کند. از آنجا که نیازهای شخصیت‌های داستانی رفتارهای آنها را شکل و جهت می‌دهد و اینگونه حوادث داستان به وجود می‌آید و در حقیقت برانگیختگی یک نیاز موجد ناپایداری در خط داستانی می‌شود، می‌توان بر اساس نظریه گلاسر به تحلیل شخصیت‌های داستانی در داستان‌های کودکان و در نهایت تبیین جنبه درمانی و میزان اثربخشی داستان‌ها در شخصیت و بهبود سلامت روانی مخاطبان کودک پرداخت. در این پژوهش به منظور رسیدن به این هدف، آثار داستانی (تألیف و ترجمه) برگزیده (آثاری که بیشترین جوایز را به خود اختصاص داده‌اند) در بازه زمانی ۱۳۰۰-۱۳۹۰، براساس کتاب برگ‌های ماندگار گزینش شدند. پس از گزینش آثار، شخصیت‌های داستانی (اصلی و فرعی) در همه داستان‌ها استخراج شدند؛ سپس به تبیین نیازهای شخصیت‌ها در داستان پرداخته شد و اینکه برانگیختگی این نیازها به چه انتخاب‌هایی

* استادیار گروه آموزشی زبان و ادبیات فارسی، عضو هیأت علمی دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران (نویسنده مسئول)، s.rezaee@cfu.ac.ir

** دانش‌آموخته دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه هرمزگان، بندرعباس، ایران، jfasaei@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۹/۰۵، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۲/۱۸

Copyright © 2018, IHCS (Institute for Humanities and Cultural Studies). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International, which permits others to download this work, share it with others and Adapt the material for any purpose.

منجر می‌شود و نوع انتخاب شخصیت‌ها چه تأثیری در سرنوشت آن‌ها دارد و سپس مقایسه‌ای میان نیازهای پنجگانه صورت گرفت. بررسی انجام شده در ۱۰۰ کتاب بررسی شده نشان داد که بیشتر شخصیت‌های داستانی با غلبه نیاز به عشق و سپس بقا و به ترتیب فراوانی آزادی، تفریح و قدرت برانگیخته می‌شوند. نتایج این پژوهش حاکی از این حقیقت است که شخصیت‌های داستان‌های کودک بیشتر قهرمانانی هستند که نیاز به عشق و آزادی در آنها غالب است و دشمنانشان که برای بقا و قدرت تلاش می‌کنند، موانعی بر سر راه آنانند.

کلیدواژه‌ها: آزادی، بقا، تفریح، داستان‌های برگزیده، عشق، قدرت، گلاسر

۱. مقدمه

ادبیات و خصوصاً داستان‌هایی که برای کودکان نوشته می‌شود، اگر براساس شناخت درست از شخصیت و روحیات کودکان و روانشناسی دوران کودکی نوشته شده باشد، نه تنها می‌تواند در برآورده شدن بعضی از نیازهای کودک، یاری‌رسان باشد، بلکه در تقویت توانمندی کودکان در برآوردن نیازهایشان نیز می‌تواند نقش مؤثری داشته باشد و در این مهم والدین و مربیان کودک را یاری کند.

چون کودکان و نوجوانان دارای احساسات، توانمندی‌ها و مشکلات متفاوتی هستند، به عبارتی دیگر چون دارای ویژگی‌های شخصیتی گوناگونی هستند و نیز در زمان‌ها و دوران مختلف زندگی، نیازهای متفاوتی دارند، ضروری است که نیازهای آنان شناسایی شود و در صورت شناسایی این نیازها، می‌توان کتاب‌های مناسب برای هر نیاز را توصیه کرد (پریخ، ۱۳۸۲: ۲۵).

کودک با خواندن داستان‌های مناسب خود را در جایگاه شخصیت‌های داستان قرار می‌دهد و با آن‌ها همذات‌پنداری می‌کند و در تجربه‌های آنان سهیم می‌شود و در نهایت می‌آموزد که انتخاب‌های درست یا نادرست، سرنوشت هر انسانی را رقم می‌زند.

خواندن و گوش سپردن به قصه و داستان، یکی از اصلی‌ترین سرگرمی‌های کودکان در دوره طفولیت است؛ به همین دلیل قصه و داستان می‌تواند ابزاری مناسب برای اصلاح رفتار و تغییر باورهای کودکان باشد. هر روزه در جهان و ایران قصه‌ها و داستان‌های زیادی (تالیف و ترجمه) برای کودکان نوشته و منتشر می‌شود که در این میان، برخی از این داستان‌ها به عنوان داستان‌های برگزیده معرفی می‌شوند. سوال اصلی این است که آیا نویسندگان و منتقدان آثار داستانی کودک در زمان تدوین و نقد اینگونه آثار تا چه حد به جنبه‌های درمانی و اثربخشی این داستان‌ها در

مقایسه نیازها (بقا، عشق، تفریح، آزادی، قدرت) ... (سمیه رضایی و جعفر فسایی) ۱۸۷

تغییر یا بهبود رفتار کودکان توجه دارند؟ به نظر می‌رسد، بررسی و نقد و تحلیل این داستان‌ها به لحاظ چگونگی تأثیرگذاری آن‌ها بر روح و روان کودکان این سرزمین، در کابردی‌تر کردن این داستان‌ها از ضروریات است.

از آنجاکه نیازهای شخصیت‌های داستانی رفتارهای آن‌ها را شکل و جهت می‌دهد و اینگونه حوادث داستان به وجود می‌آید و در حقیقت برانگیختگی یک نیاز موجب ناپایداری در خط داستانی می‌شود، می‌توان بر اساس نظریه گلاسر به تحلیل شخصیت‌های داستانی در داستان‌های کودکان و در نهایت تبیین جنبه درمانی و میزان اثربخشی داستان‌ها در شخصیت و بهبود سلامت روانی مخاطبان کودک پرداخت.

در این پژوهش، به منظور رسیدن به این هدف، آثار داستانی (تألیف و ترجمه) برگزیده (آثاری که بیشترین جوایز را به خود اختصاص داده‌اند) در بازه زمانی ۱۳۰۰-۱۳۹۰، بر اساس کتاب برگ‌های ماندگار (۱۴۰ داستان)، گزینش شده است. پس از گزینش آثار، شخصیت‌های داستانی (اصلی و فرعی) در همه داستان‌ها استخراج و سپس نیازهای شخصیت‌های داستانی مشخص گردید و اینکه برانگیختگی این نیازها به چه انتخاب‌هایی منجر می‌شود و نوع انتخاب شخصیت‌ها چه تأثیری در سرنوشت آن‌ها دارد. در نهایت، مقایسه‌ای میان نیازهای پنجگانه صورت گرفت.

هدف کلی این پژوهش که از شاخه‌های نقد روان‌شناختی است، تبیین و باز شناخت تأثیر قصه‌ها و داستان‌های کودکان (داستان‌های منتخب)، بر باورها، رفتارها و چگونگی تقویت توانمندی آنان در ارضای نیازهایشان است و اینکه هر قصه یا داستان چگونه و با چه کودکانی ارتباط برقرار می‌کند. از دیگر اهداف عمده این پژوهش، تبیین توانمندی نظریه انتخاب ویلیام گلاسر، در تحلیل کتاب‌های مربوط به کودکان است و اینکه چگونه می‌توان بر اساس این نظریه به تحلیل داستان‌های کودکان پرداخت.

۱.۱ پیشینه پژوهش

در خصوص نقد روان‌شناسانه آثار ادبی، پژوهش‌های شایان توجهی انجام شده است که در این مختصر به همه آنها پرداخته نمی‌شود و تنها چند اثر که به نقد آثار ادبی کودکان، خصوصاً قصه و داستان، به عنوان یک نوع ادبی، می‌پردازد، بر اساس نظریه‌های روان‌شناسی معرفی می‌گردد.

مقالات بسیاری نیز پیرامون این دانش روانشناختی در پایگاه‌های اطلاعاتی دیده شده است که در آن‌ها به بررسی جایگاه قصه در درمان بیماران پرداخته‌اند. یوسفی لویه (۱۳۸۵) در «تأثیر قصه‌درمانی بر راهبردهای رویارویی کودکان با مشکلات یادگیری» به این نتیجه می‌رسد که مقایسه انواع رویه‌های قصه‌درمانی در حیطه‌های متفاوت روان‌درمانی کودکان می‌تواند موضوعی چالش‌انگیز برای پژوهشگران باشد. شیبانی (۱۳۸۶) در «تأثیر قصه‌درمانی بر کاهش علائم افسردگی در کودکان افسرده» به تأثیر قصه‌درمانی بر کاهش این نشانه‌ها اشاره کرده است. در نهایت یافته‌های این پژوهش حاکی از این حقیقت است که قصه‌درمانی بر درمان اختلال‌های همبود شامل اختلال‌های اضطرابی و لجبازی و نافرمانی موثر بوده است. نیک‌منش و کاظمی (۱۳۸۹) در پژوهشی تأثیر الگوی آموزش خوش‌بینی را به روش قصه‌گویی بر کاهش افسردگی کودکان مورد بررسی قرار دادند. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که الگوی آموزش خوش‌بینی به روش قصه‌گویی، باعث کاهش میزان افسردگی در کودکان می‌شود. نهایتاً می‌توان گفت قصه‌درمانی علائم افسردگی، اضطراب و هراس را در کودکان افسرده کاهش می‌دهد.

فرخانی (۱۳۹۰) در «اثر بخشی قصه‌درمانی در کاهش اختلال رفتاری دانش‌آموزان پسر مقطع ابتدایی» به بررسی قصه و داستان در کاهش اختلال رفتاری دانش‌آموزان پسر مقطع ابتدایی پرداخته است و نتیجه این مقاله حاکی از این حقیقت است که قصه‌درمانی در کاهش این اختلالات تأثیرات قابل توجهی داشته است.

اشنایدر و داب (۲۰۰۵) برای این باورند که اگرچه قصه‌درمانی برای همه انسان‌ها در همه گروه‌های سنی مفید است؛ اما فایده آن برای کودکان به مراتب بیشتر می‌باشد.

استور (۱۹۹۴)، در پژوهشی با عنوان «داستان‌سرایی کتاب مقدس به عنوان نوعی از کودک‌درمانی» از قصه‌درمانی برای کاهش میزان اضطراب امتحان در کودک دشوار استفاده کرده است. موضوعات مورد بحث در این پژوهش شامل توانمندی داستان‌های کتاب مقدس برای شفای روان‌شناختی و عاطفی، اهمیت سؤالات باز در درمان، تأثیرات مثبت زبان معنوی در رشد سالم کودکان و لزوم ادغام دیدگاه حسی در کودک‌درمانی می‌باشد.

موترو و رنی (۲۰۰۲). در پژوهشی با عنوان «پل ارتباطی با تکنیک داستان» به این نتیجه رسیدند که قصه‌درمانی و کتاب‌درمانی در درمان کودکان بسیار موثر است.

اما در میان پژوهش‌های صورت گرفته، پژوهش‌هایی که جنبه‌های درمانی داستان‌ها را بررسی و تبیین کرده باشد، با توجه به شواهد موجود نادر است. پریخ (۱۳۸۸) در «داستان، همچون ابزاری برای کمک به کودکان و نوجوانان در مقابله با مشکلات، بررسی داستان‌های

مقایسه نیازها (بقا، عشق، تفریح، آزادی، قدرت) ... (سمیه رضایی و جعفر فسایی) ۱۸۹

کودکان با رویکرد کتاب درمانی «جنبه درمانی و اثربخشی برخی از داستان‌های منتشر شده کودکانه را بررسی کرده است و در اختیار مخاطبان قرار داده است. این نویسنده مقالاتی نیز در این زمینه دارد که در سایت‌های اطلاعاتی می‌توان به آن‌ها دست یافت.

پریخ در مقاله‌ای با عنوان «نقش ادبیات کودکان و نوجوانان در پاسخگویی به نیازها»، نیازهای گوناگون کودکان و نوجوانان را از دیدگاه «مازلو» روانشناس انسانگرا، و نیازهای مورد توجه از دیدگاه مؤلف را بررسی می‌کند و برای هر یک از نیازها، انواع کتاب‌هایی را که در پاسخگویی به آن نیازها مؤثرند نام می‌برد.

پژوهشگر در چند پژوهش دیگر به طور جداگانه به بررسی تحلیلی نیازها در شخصیت‌های داستانی کتاب‌های کودک براساس نظریه گلاسر پرداخته است.

در این پژوهش، بررسی تطبیقی نیازها (بقا، عشق، قدرت، آزادی، تفریح) در داستان‌های منتخب کودکان در سه گروه سنی (الف، ب و ج) از ابتدای شکل‌گیری ادبیات کودک در ایران تاکنون پرداخته می‌شود.

۲.۱ روش تحقیق

این پژوهش به لحاظ هدف یک پژوهش کاربردی است. جامعه آماری در این پژوهش کتاب‌های برگزیده کودکان در بازه زمانی ۱۳۰۰-۱۳۹۰ است و نمونه‌های آماری از کتاب برگ‌های ماندگار (کتابشناسی کتاب‌های برنده کودکان و نوجوانان ۱۳۰۰-۱۳۹۰) گزینش شدند. در این اثر که «حاصل تلاش ادیبان و هنرمندانی است که در طی سال‌های ۱۳۰۰-۱۳۹۰ آثار منتشرشده برای کودک و نوجوان را مورد بررسی قرار داده و در جشنواره‌های متعدد تخصصی «برگزیده» اعلام نموده‌اند» (زاهد شکرایی، ۱۳۹۲: مقدمه). کتاب‌های برگزیده ادبیات کودک معرفی شده‌است.

از آنجاکه هدف از انجام این پژوهش، بررسی آثار داستانی برگزیده کودکان در گروه‌های سنی (الف، ب و ج) است، سعی شده است آثاری که بیشترین جوایز را به خود اختصاص داده‌اند در گروه‌های سنی یادشده گزینش شوند و همین‌طور تلاش بر آن بوده است که آثار منتخب بیشتر از میان آثار خلاقه کودکان و همین‌طور آثار نویسندگان ایرانی و نه ترجمه گزینش شود.

به لحاظ محیط گردآوری اطلاعات نظری و به لحاظ ماهیت داده‌ها یک پژوهش کمی-کیفی است. گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و از راه مطالعه و تجزیه و تحلیل داده‌ها به روش تحلیل محتوای کیفی و کمی انجام شده است. در ابتدا داستان‌ها بر اساس نظریه گلاسر بررسی و تحلیل شده، مولفه‌های درمانی از منظرهای یادشده استخراج شدند و سپس مقایسه‌ای میان نیازهای پنجگانه گلاسر (بقا، قدرت، عشق، آزادی، تفریح) در داستان‌ها انجام گرفته است.

۲. نظریه ویلیام گلاسر

همان‌طور که جسم برای زنده و سالم ماندن به آب و غذا نیاز دارد، روح نیز نیازهایی دارد که در صورت برآورده‌نشدن این نیازها دچار افسردگی و بیماری می‌شود. بعضی از روانشناسان به صورت ویژه مسأله نیازهای انسان را مطرح نموده‌اند که یکی از آنان، ویلیام گلاسر (۱۹۲۵) روانپزشک آمریکایی است. او به فعالیت‌های زیادی در زمینه روانپزشکی و تعلیم و تربیت دست یازیده و اصول و مفاهیم واقعیت‌درمانی را در تعلیم و تربیت و درمان اختلالات روانی بسیار به کار بسته است. «واقعیت‌درمانی نوعی روان‌درمانی است که در آن سعی می‌شود با توجه به مفاهیم واقعیت، مسئولیت و امور درست و نادرست در زندگی فرد، به رفع مشکلات او کمک شود» (شفیع‌آبادی، ۱۳۹۰: ۲۴۸).

گلاسر لفظ بیماری روانی را نمی‌پذیرد و بعضی رفتارهای بیمارگونه را بخشی از ویژگی‌ها و رفتارهای یک انسان سالم می‌داند و در پی آن است تا «اصطلاح مسئولیت‌پذیری را جایگزین اصطلاح سلامت روانی و اصطلاح مسئولیت‌گریزی را جایگزین اصطلاح بیماری روانی و مشتقات زیادش کند» (گلاسر، ۱۹۲۵: ۴۷).

گلاسر نیازهای اصلی انسان را پنج گروه نیازها می‌داند که عبارتند از: تلاش برای زنده ماندن، دوست داشتن، قدرت، آزادی و اختیار و لذت و خوشی. او بر این باور است که اولویت همین نیازها انتخاب‌های مهم زندگی انسان را به شکل می‌دهند. دو نیاز بسیار اساسی انسان از دیدگاه گلاسر، نیاز به عشق (دوست داشتن و دوست داشته شدن) و ارزشمندی است. او بر این باور است که برآورده‌نشدن این دو نیاز، نهایتاً به هویت شکست در انسان منجر می‌شود؛ بنابراین تأمین شدن این دو نیاز، ترجیحاً در سالیان اولیه زندگی انسان، ضروری و اجتناب‌ناپذیر است.

گرچه هویت را از دیدگاه‌های مختلف می‌توان مورد بررسی قرار داد، ولی در واقعیت‌درمانی، هویت از دیدگاه درمانی مورد بررسی قرار می‌گیرد و به دو جزء هویت

مقایسه نیازها (بقا، عشق، تفریح، آزادی، قدرت) ... (سمیه رضایی و جعفر فسایی) ۱۹۱

توفیق و هویت شکست تقسیم می‌شود. گلاسر معتقد است که هر فردی یک هویت متصور دارد که بدان وسیله احساس موفقیت یا عدم موفقیت نسبی می‌کند... مبادله عشق و محبت، قبول مسئولیت، داشتن هدف، یادگیری مفاهیم و پذیرش واقعیت در تکوین هویت موثرند و هویت وحدت همه رفتارهای آموخته شده و ناموخته شده است، که به صورت «من» تجلی می‌کند (شفیع‌آبادی، ۲۵۰:۱۳۹۰).

گلاسر محیط و جامعه را مقصر اصلی مشکلات و ناراحتی‌های انسان بر نمی‌شمارد؛ بلکه بیشتر در جستجوی عوامل درونی است.

نقش مناسب روان‌درمانی همواره این است که به مردم یاری کند که بتوانند برای برآورده شدن نیازهایشان به خود کمک کنند، بنابراین فردی که خانواده و دوستانی دارد که به او توجه دارند و موقعیت شغلی مناسبی هم دارد ولی باز هم نمی‌تواند نیازهای عاطفی خود را برآورد در حیطه مسائل روانشناسی قرار می‌گیرد (گلاسر، ۱۹۲۵: ۳۸).

می‌توان گفت، نظریه انتخاب گلاسر در خصوص انتخاب‌های انسان و چگونگی و چرایی آن‌ها بحث می‌کند و اینکه برای ارضای نیازهایش در هر زمان چگونه و چه رفتاری را انتخاب کند. نیازهای هر انسان رفتارهای او را شکل و جهت می‌دهد. این رفتارها از درون او برانگیخته می‌شود و به عوامل بیرونی ارتباطی ندارد. در حقیقت رفتار ما در هر زمان بهترین تلاش ما برای مدیریت دنیای خودمان است؛ بنابراین باید رفتاری را انتخاب کنیم که به بهترین نحو نیازهایمان را برآورده سازیم بدون اینکه به خود یا دیگران آسیبی برسانیم.

یادگیری برای برآورده شدن نیازهایمان باید در آغاز خرد سالی شروع شود و در تمام عمر ادامه یابد. شکست در یادگیری مایه رنجمان خواهد شد و این رنج همیشه ما را به سمتی می‌راند که به ناچار خواهیم کوشید برآورده شدن نیازهای عاطفی مان را از راه‌های غیرواقعی جستجو کنیم. فردی که از کودکی داد و ستد عشق و محبت را نیاموزد ممکن است بقیه عمر خود را با ناکامی در جستجوی محبت صرف کند (همان، ۴۱).

ادبیات و خصوصاً داستان‌هایی که برای کودکان نوشته می‌شود، اگر بر اساس شناخت درست از شخصیت و روحیات کودکان و روانشناسی دوران کودکی نوشته شده باشد، نه تنها می‌تواند در برآورده شدن بعضی از نیازهای کودک، یاری‌رسان باشد، بلکه در تقویت توانمندی کودکان در برآوردن نیازهایشان نیز می‌تواند نقش موثری داشته باشد و در این مهم والدین و مربیان کودک را یاری کند.

چون کودکان و نوجوانان دارای احساسات، توانمندی‌ها و مشکلات متفاوتی هستند، به عبارتی دیگر چون دارای ویژگی‌های شخصیتی گوناگونی هستند و نیز در زمان‌ها و دوران مختلف زندگی، نیازهای متفاوتی دارند، ضروری است که نیازهای آنان شناسایی شود و در صورت شناسایی این نیازها، می‌توان کتاب‌های مناسب برای هر نیاز را توصیه کرد (پریخ، ۱۳۸۲: ۲۵).

کودک با خواندن داستان‌های مناسب خود را در جایگاه شخصیت‌های داستان قرار می‌دهد و با آن‌ها همذات‌پنداری می‌کند و در تجربه‌های آنان سهیم می‌شود و در نهایت می‌آموزد که انتخاب‌های درست یا نادرست، سرنوشت هر انسانی را رقم می‌زند.

۳. یافته‌ها

اینک به بررسی شخصیت‌های داستان‌های کودکان بر اساس نظریه نیازهای گلاسر پرداخته می‌شود:

۱،۳ نیاز به بقا

اولین نیاز اساسی از نظر گلاسر نیاز به بقاست. نیاز بقا شامل نیازهایی از قبیل خوردن، آشامیدن، خواب، پناهگاه، روابط جنسی، امنیت و... است. او معتقد است:

تمام موجودات زنده از لحاظ ژنتیکی طوری برنامه‌ریزی شده‌اند که برای زنده ماندن تلاش می‌کنند... کلمه اسپانیایی ganas بهتر از هر کلمه دیگری میل شدید به زنده ماندن را نشان می‌دهد. معنای این کلمه، سخت کارکردن، سماجت و عقب‌نشستن، انجام دادن هرکاری برای زنده ماندن و فراترفتن از زنده ماندن و امنیت‌خواهی است (گلاسر، ۱۳۸۲: ۵۱).

در دنیای واقعی همه انسان‌ها نیاز به بقا را تجربه می‌کنند. بهترین انسان‌ها نیز در برخی از شرایط زندگی این نیاز را دارند؛ اما در داستان‌ها معمولاً هدف اصلی قهرمان داستان، دستیابی به بقا نیست و شخصیت‌های فرعی، معمولی و گاهی شخصیت‌های بد آن را تجربه می‌کنند. قهرمان‌های داستانی معمولاً بقای خود را به خطر می‌اندازند؛ در صورتی که قهرمان‌های دنیای واقعی تا این حد از جان خود نمی‌گذرند؛ اگرچه برای رسیدن به هدف‌شان تلاش زیادی می‌کنند؛ اما برای حفظ بقای خود می‌کوشند.

مقایسه نیازها (بقا، عشق، تفریح، آزادی، قدرت) ... (سمیه رضایی و جعفر فسایی) ۱۹۳

سرنوشت شخصیت‌های داستانی نشان دادند که تلاش برای بقا خوب است؛ اما ارزش‌های والاتری نیز وجود دارد که انسان باید برای آنها تلاش کند؛ حتی اگر بقایش به خطر افتد. انسان باید راه‌های معقول و منطقی را در پیش گیرد و در انتخاب رفتارهایش محتاط باشد؛ اما نه تاحدی که برای حفظ بقایش هیچ تلاش و حرکتی انجام ندهد و همیشه در یک مرحله ثابت باقی بماند؛ چنانکه شیرکوجولو به دلیل ترس از پیشرفت، همیشه در جای خود باقی ماند.

در میان داستان‌ها سه گروه شخصیتی وجود داشتند. یک گروه به دلیل غلبه نیازهای آزادی، عشق یا قدرت، بقای خود را به مخاطره می‌اندازند؛ اما همیشه شخصیت‌هایی در مقابل آنها قرار دارد که به آنها هشدار می‌دهند که مراقب زندگی خود باشند. شخصیت‌هایی که در مقابل شخصیت‌های فداکار وجود دارد در این مرحله (نیاز به بقا) بر سر می‌شوند. در داستان‌های «موش مترو»، «ماهی سیاه کوچولو»، «آرش کمانگیر»، «سفرهای کرگدن»، «زربال»، «پاپر» و داستان‌های مذهبی، چنین مضمونی دیده می‌شود. در این داستان‌ها اگرچه شخصیت‌های اصلی داستان بقایشان را ارزشمند می‌دانند؛ به هر قیمتی آن را نمی‌پذیرند. این‌ها شخصیت‌های اصلی و کلیدی داستان هستند که کودک با آنان هم‌ذات‌پنداری می‌کند.

درواقع شخصیت اصلی داستان شخصیت عمده‌ای است که قسمت اعظم داستان درباره اوست و خواننده در افکار، اعمال و شرایط او خود را هم‌ذات حس می‌کند، وقایع را از دید او مشاهده و تجربه می‌کند، او را درک می‌کند، به سرنوشت او علاقه‌مند می‌شود و تا آخر داستان با او همراه می‌شود (کریم‌پور، ۱۳۹۵: ۲۷).

دوم، شخصیت‌هایی هستند که محتاطانه عمل نمی‌کنند؛ هرچند زندگی برایشان ارزشمند است؛ اما برای حفظ زندگی خود راه‌های منطقی و معقول را انتخاب نمی‌کنند. این شخصیت‌ها یا هویت شکست دارند یا اینکه در داستان شکست می‌خورند و به خود می‌آیند یا فرصتی برای تغییر رفتار پیدا نمی‌کنند؛ چنانکه شیشه عمر دیو می‌شکند و فرصتی برای تغییر انتخاب خود ندارد. این شخصیت‌ها در پایان یا نیمه‌های داستان، متوجه اشتباه خود می‌شوند، اما به این دلیل که مسئولیت رفتار خود را می‌پذیرند و به اشتباه خود پی می‌برند راهشان را تغییر می‌دهند؛ به جز بچه‌دیو که گویی زمانی برای جبران اشتباهش باقی نمانده است. مصداق این‌گونه شخصیت‌ها را می‌توان در داستان‌های «هی با من دوست می‌شوی»، «اتوبوس عوضی»، «سفر گلبرگ»، «قایم‌باشک» و «یک تکه بلور» دید.

بعضی از شخصیت‌ها نیز به دلیل ترس از دست دادن جان خود، حتی یک قدم هم به جلو بر نمی‌دارند و تا پایان عمر همانجا باقی می‌مانند. شیرکوجولو در «قدم یازدهم» مصداق چنین شخصیت‌هایی است.

مولفه‌هایی که در این داستان‌ها وجود دارند در نمودار نشان داده می‌شود. پیام بیشتر داستان‌های این مجموعه استفاده درست از عقل و منطق است. این داستان‌ها به کودکان تصمیم‌گیری خردمندانه را می‌آموزند و اینکه مغلوب هیجانات آنی نباشند و برای هر کاری اول تصمیم بگیرند. براساس نظریه رفتار گلاسر، انسان اول فکر می‌کند و بعد عمل و در نهایت فکر و عمل احساس و فیزیولوژی او را به وجود می‌آورد؛ بنابراین افکار انسان در اعمالش نمایان می‌شود؛ بنابراین پیش از انجام هر عملی، باید خوب فکر کرد و با توجه به اولویت خواسته‌ها، بهترین گزینه را انتخاب کرد.

دومین مولفه پرتکرار «تلاش برای رسیدن به هدف» است. در حقیقت، شخصیت‌های فرعی و ضدشخصیت‌ها با نیاز به بقا برانگیخته می‌شوند و شخصیت‌های اصلی نیازهای ارزشمندتری را دنبال می‌کنند. داستان‌هایی مثل «موش مترو»، «ماهی سیاه کوچولو»، «سفرهای کرگردن»، «آرش کمانگیر» و «پاپر» مصداق‌های این‌گونه داستان‌ها هستند. در حقیقت نیاز به بقا در این داستان‌ها مذموم شمرده شده است. برای مثال، ماهی سیاه کوچولو که شخصیت اصلی و محبوب داستان است، برای رسیدن به آزادی بقایش را به مخاطره می‌اندازد. آرش کمانگیر، پاپر و کرگردن نیز برای رسیدن به اهداف خود از از خطرهای نمی‌هراسند که نشان‌دهنده این است که نیاز به بقا در این شخصیت‌ها اگرچه وجود دارد اما نیازهای دیگر غالب است.

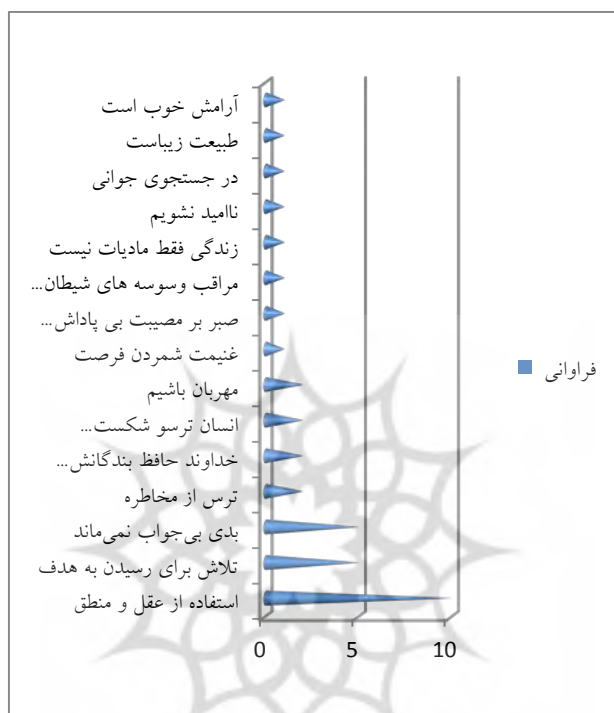
مولفه بعدی «بدی بی‌جواب نمی‌ماند» به شخصیت‌های منفی می‌پردازد که برای حفظ بقای خود به دیگران آسیب می‌رسانند و در نهایت در پایان داستان نتیجه اعمال نادرست خود را می‌بینند. داستان‌های «ماه و ستاره»، «منم موش گرسنه»، «گره و ستاره‌ها»، «آی بدو که دوغ آوردم»، «با این صدای زنگوله»، «دوست مردم شهر»، با چنین مضمونی خلق شده‌اند. کودک در پایان داستان متوجه می‌شود، چنانچه اعمالی مشابه اعمال چنین شخصیت‌هایی داشته باشد، در پایان محکوم به شکست است.

یکی از جنبه‌های بسیار مهم تمثیل که آن را به ابزاری برای درمان‌گری مبدل می‌سازد این است که تمثیل به روان درمان‌گر این امکان را می‌دهد تا مفاهیم پیچیده و غامض را که توضیح و تبیین آنها برای مراجع / مخاطب بسیار دشوار می‌نماید به شکل کاملاً عینی و ساده بازآفرینی کند. گوینده یا روایت‌کننده تمثیل با آرایه آن، ذهن و نظام اندیشه خواننده یا

مقایسه نیازها (بقا، عشق، تفریح، آزادی، قدرت) ... (سمیه رضایی و جعفر فسایی) ۱۹۵

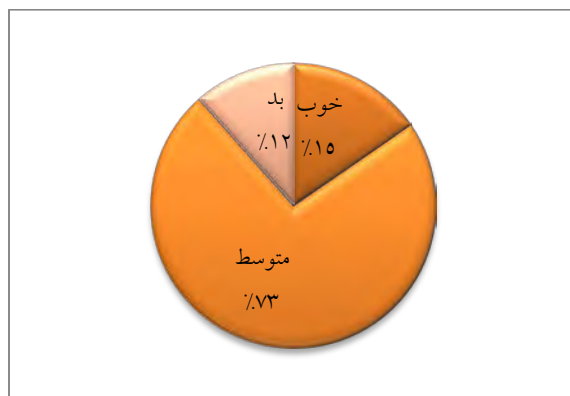
شنونده را به چالش فرا می خواند تا محدودیت و نقص موجود در نقش ها یا برداشتهای شخصی خود را ببیند و به بصیرت جدیدی دست یابد (صاحبی، ۱۳۸۸: ۶-۷).

مولفه های دیگر با بسامد کمتر در نمودار مشاهده می شود.

نمودار ۱. فراوانی مولفه ها

نمودار زیر بسامد شخصیت های سیاه، سفید و خاکستری را در نمونه های آماری پژوهش نشان می دهد.

نمودار ۲. شخصیت‌های سیاه، سفید، خاکستری (نیاز بقا)

۲,۳ نیاز به عشق

یکی از نیازهای اساسی که گلاسر در نظریه نیازهایش مطرح می‌کند، نیاز به دوست داشتن و دوست‌داشته‌شدن است. نیاز به عشق تنها به معنی نیازهای عاطفی میان دو جنس مخالف نیست؛ بلکه مفهوم این نیاز در نظریه گلاسر مبادله محبت میان انسان‌هاست. در حقیقت این نیاز در همه انسان‌ها وجود دارد و عدم توانایی فرد در ارضای این نیاز به هویت شکست در او منجر می‌شود. «آدم‌هایی که روابط نزدیکی ندارند تقریباً همیشه احساس تنهایی و نارضایتی می‌کنند. آنها مطمئن نیستند که فردا احساس خوبی داشته باشند، چون فردا هم مثل امروز تنها هستند» (گلاسر، ۱۳۸۰: ۴۹).

بعضی از شخصیت‌هایی که نیاز به عشق را تجربه می‌کنند، در ابتدا انتخاب نادرستی دارند که گاهی در میانه‌های داستان مسیرشان را تغییر می‌دهند و در نهایت موفق می‌شوند. بعضی از این شخصیت‌ها نیز به دلیل انتخاب اشتباه و نیافتن راه درست در پایان داستان شکست می‌خورند که برخی دارای هویت شکست هستند.

در برخی از این داستان‌ها که شخصیت برای ارضای نیازهای خود به بیراهه نمی‌رود و بهترین گزینه را انتخاب می‌کند، شاهد شخصیت‌های موفقی هستیم که کودک آنها را به عنوان قهرمان می‌پذیرد و می‌تواند با آنها همذات‌پنداری کند و در پایان با توجه به تجربیات قهرمان داستان خود، در افکار و رفتارش تجدیدنظر نماید. در این داستان‌ها شخصیت موفق افسرده و ناراحت نمی‌شود و امیدش را از دست نمی‌دهد. گزینه‌های نامعقول را انتخاب نمی‌کند و گاهی برای رسیدن به اهدافش خطر را می‌پذیرد.

مقایسه نیازها (بقا، عشق، تفریح، آزادی، قدرت) ... (سمیه رضایی و جعفر فسایی) ۱۹۷

در بعضی از داستان‌ها برخی از شخصیت‌ها به دلیل انتخاب‌های نادرست یا ناشایست خود به نتایج نامطلوبی دست می‌یافتند. برخی از آنها که رویکردی ناعادلانه، کینه‌توزانه و خودخواهانه را در پیش می‌گرفتند، به اهداف خود نمی‌رسیدند؛ اما برخی از این شخصیت‌ها به دلیل عدم توانایی در ارزیابی نیاز اساسی خود، رفتاری نامطلوب را انتخاب می‌کردند که گاهی در داستان به اشتباه خود پی می‌برند و رفتار مزبور را اصلاح می‌کنند. گاهی نیز شخصیت‌های موفق داستان با در پیش گرفتن رفتار مناسب به اصلاح رفتار شخصیت‌ها می‌پردازند.

از میان ۱۴۰ داستان بررسی شده نیاز به عشق در شخصیت‌های ۳۵ داستان به وضوح دیده می‌شود. بعضی از این شخصیت‌ها در ابتدا انتخاب نادرستی دارند که گاهی در میانه‌های داستان مسیرشان را تغییر می‌دهند و در نهایت موفق می‌شوند. بعضی از این شخصیت‌ها نیز به دلیل انتخاب اشتباه و نیافتن راه درست در پایان داستان شکست می‌خورند که برخی نیز دارای هویت شکست هستند.

قصه‌درمانی این امکان را به کودک می‌دهد تا با همانندسازی با شخصیت‌های داستان و راه‌کارهای دوست‌یابی و ثبات آن را فراگیرد و با عمل به آن در بلندمدت و همچنین تعمیم آن در زندگی و رفتار خود شاهد ارتقای کیفیت دوستی باشد (داد، ۱۳۹۵: ۸۶).

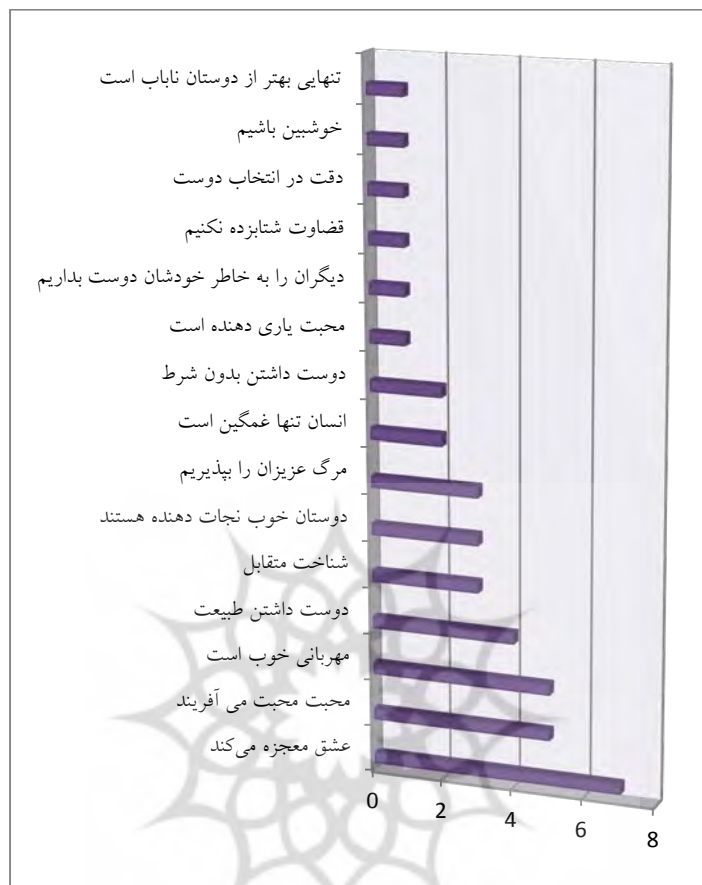
از میان شخصیت‌هایی که با نیاز به عشق برانگیخته می‌شوند، بیش از نیمی از شخصیت‌ها، انسان‌های موفق و نیمی دیگر شخصیت‌های عادی و متوسط جامعه هستند و تنها ۵ درصد از شخصیت‌ها، آدم‌های بدی هستند که گاهی با نیاز به محبت برانگیخته می‌شوند. البته باید گفت که در دنیای واقعی همه انسان‌ها به محبت نیاز دارند و بدترین انسان‌ها نیز در گوشه‌ای از ذهن خود علاقه به دیگری را تجربه و آن را جستجو کرده است؛ اما در دنیای داستان‌های بررسی شده، بیشتر انسان‌هایی که با این نیاز برانگیخته می‌شوند، انسان‌های خوب و عادی جامعه هستند. انسان‌های بد این جامعه داستانی نیز گاهی به دلیل محرومیت از محبت به هویت شکست رسیده‌اند. «آدم‌هایی که روابط نزدیکی ندارند تقریباً همیشه احساس تنهایی و نارضایتی می‌کنند. آنها مطمئن نیستند که فردا احساس خوبی داشته باشند، چون فردا هم مثل امروز تنها هستند» (گلاسر، ۱۳۸۲: ۴۹).

چهارده مولفه مرتبط با نیازهای اجتماعی در میان داستان دیده شد. در بیشتر این داستان‌ها مولفه «عشق معجزه می‌کند» دیده می‌شود. داستان‌های «روباه»، «خانه آباد کن دل شاد کن»، «شماره تلفن بهشت»، «ماه و ستاره‌ها»، «جغدی که از تاریکی می‌ترسید»، «زربال» و «پیشی و

موشی» مصداق‌های مولفه یادشده می‌باشند. این داستان‌ها به کودک می‌آموزد که دوست داشتن قدرت زیادی دارد و با محبت می‌توان اعمال غیرممکن را ممکن کرد.

شاید آدم عشق‌ورزی را بیابید که زیاد از شما توقع عشق‌ورزیدن نداشته باشد؛ ولی به طور کلی نمی‌توانید در بلندمدت دنبال گرفتن عشق باشید بدون آنکه قدری از آن را تلافی کنید. عشق و دوستی، خیابان دوطرفه‌اند. قبول عشق هم هنر است. اینکه یاد بگیریم عشق را بزرگوارانه بپذیریم، خیلی به رابطه کمک می‌کند (همان: ۵۷).

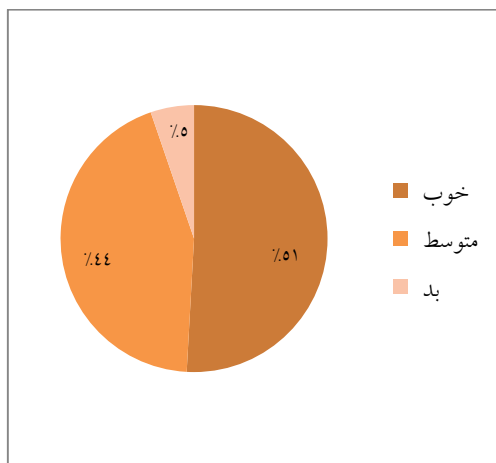
دو مولفه «مهربانی خوب است» و «محبت، محبت می‌آفریند» در مرحله دوم به لحاظ بسامد قرار دارد. در داستان‌هایی با این مولفه‌ها به کودک آموزش داده می‌شود که می‌توانیم با محبت کردن به دیگران به خواسته‌های خود برسیم و این‌گونه به کودک سیاست داشتن را در زندگی می‌آموزد. مولفه «مهربانی خوب است» نیز تقریباً القاکننده چنین پیامی به خواننده داستان است. مولفه‌های دیگری نیز در داستان‌ها وجود دارند که در نمودار عنوان مولفه و تعداد داستان‌ها را نشان داده می‌شود.

نمودار ۳. فراوانی مؤلفه‌ها

نمودار زیر بسامد شخصیت‌های سیاه، سفید و خاکستری را در نمونه‌های آماری پژوهش نشان می‌دهد.

پرتال جامع علوم انسانی

نمودار ۴. شخصیت‌های سیاه، سفید، خاکستری (نیاز عشق)

۳.۳ نیاز به آزادی

برای واژه «آزادی» تعاریف متعددی به دست داده‌اند؛ اما همه صاحب‌نظران در یک قول متفق‌اند که آزادی زمانی مطلوب است که آزادی یک فرد، آزادی افراد دیگر را مختل نسازد و به جامعه آسیبی وارد نسازد. در یک تعریف گفته‌اند: «آزادی عبارت از این است که اشخاص بتوانند هرکاری را که صلاح و مقتضی بدانند انجام دهند، مشروط براینکه اقدامات و عملیات آنها صدمه‌ای به حقوق دیگران وارد نساخته و با حقوق جامعه منافات نداشته باشد» (حقوق اساسی، ۱۳۸۸: ۲۲۴).

گلاسر نیز بر این باور است که آزادی یکی از نیازهای اساسی انسان است که از کودکی در او نهادینه شده، با او همراه است. او معتقد است انسان نیازهایی دارد و انسان موفق کسی است که توانمندی شایسته‌ای در ارضای نیازهای اساسی خود به دست آورده باشد. آزادی نیز از این مقوله مستثنی نیست و البته تعریف او از آزادی با تعاریف دیگران و همچنین آزادی در اسلام منافاتی ندارد. گلاسر می‌گوید: «هرچه آزادتر باشیم و بتوانیم نیازهای خود را طوری ارضا کنیم که دیگران از ارضای نیازهای ما متضرر نشوند، بیشتر می‌توانیم از خلاقیت خود به نفع خودمان و دیگران استفاده کنیم» (گلاسر، ۱۳۸۲: ۶۲).

از میان ۱۵۰ داستان بررسی شده، غلبه نیاز به آزادی در شخصیت‌های سی داستان، مشاهده شد. که از این میان ۲۸ شخصیت، شخصیت‌های سفید و به عبارتی قهرمان‌ها و هشت

مقایسه نیازها (بقا، عشق، تفریح، آزادی، قدرت) ... (سمیه رضایی و جعفر فسایی) ۲۰۱

شخصیت، شخصیت‌های عادی جامعه هستند. شایان توجه است که هیچ شخصیت منفی با این نیاز برانگیخته نشده است؛ اگرچه در دنیای واقعی، واقعیت به گونه دیگری است. شاید بتوان گفت که در بیشتر داستان‌های جهان، ضدقهرمان مانعی بر سر راه آزادی قهرمان ایجاد کرده است و قهرمان که آزادی خود را از دست داده است، برای به دست آوردن آن حوادث داستان را رقم می‌زند و این گونه داستان به نقاط اوج و فرود می‌رسد. در نهایت نیز قهرمان پیروز و شخصیت مخالف شکست می‌خورد و تاوان قدرت طلبی خود را می‌پردازد.

در داستان‌های برر سی شده، بر اساس نظریه گلا سر، می‌توان آزادی را به دو بخش آزادی مثبت و منفی تقسیم کرد.

آزادی مثبت در این داستان‌ها، به شخصیت‌هایی مربوط می‌شود که نیاز آن‌ها به آزادی نیازی منطقی و معقول است و شخصیت‌های دارای آزادی منفی شخصیت‌هایی هستند که نیاز به آزادی در آنها، ممکن است به دیگران و جهان هستی آسیب برساند و خود نیز از این آسیب مصون نمانند. شخصیت‌های دارای آزادی مثبت در سلامتی روانی به سر می‌برند و در پی ارضای یک نیاز طبیعی و سالم، اغلب رفتار درست را انتخاب می‌کنند. مولفه‌هایی که می‌توان پس از بررسی شخصیت‌ها استخراج کرد عبارتند از: مبارزه در راه آزادی، آزادی در عمل، آزادی در اندیشه و در آرزوی آزادی. شخصیت‌های منفی در این گونه داستان‌ها آزادانه راهی را انتخاب می‌کنند که سرنوشتی غم‌انگیز را برای آنها رقم می‌زند. در این داستان‌ها شخصیت در پایان داستان پشیمان می‌شود (رضایی، ۱۳۹۹: ۲۳۸).

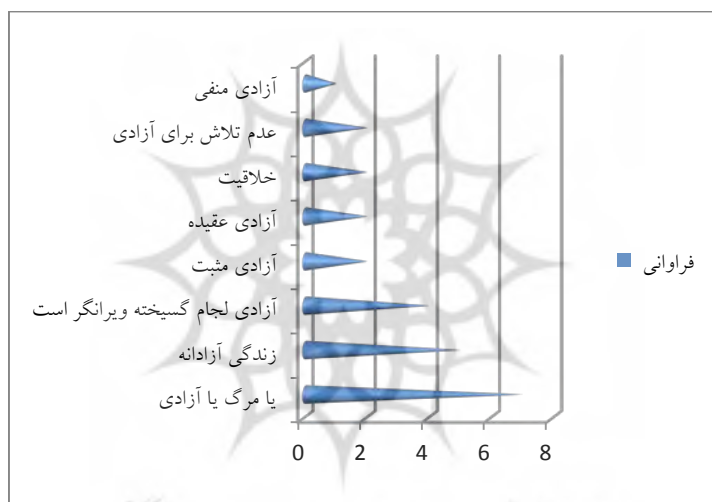
در داستان «توبوس عوضی» این پشیمانی دیگر سودی ندارد؛ اما چون از روی ناآگاهی این مسیر را انتخاب کرده‌اند، خداوند گناه آنان را می‌بخشد.

در میان مولفه‌های مستخرج از داستان‌های بررسی شده، سه مولفه «یا مرگ یا آزادی»، «زندگی آزادانه»، «آزادی لجام‌گسیخته ویرانگر است»، بیشترین بسامد را داشتند. شخصیت‌های داستان‌های گروه اول (یا مرگ یا آزادی)، شخصیت‌هایی بودند که اغلب قربانی نیاز به قدرت منفی در شخصیت‌های منفی یا ضد شخصیت‌های داستانی بودند. داستان‌های «ماهی سیاه کوچولو»، «موش مترو»، «سفرهای کرگدن»، «پاپر»، «زربال»، «آرش کمانگیر» و بعضی از داستان‌های مذهبی و دفاع مقدس چنین ویژگی را دارند.

در مرحله دوم مولفه «زندگی آزادانه» مثال‌زدنی است. داستان‌های «ایستاده بر خاک»، «تا مدرسه راهی نیست»، «اسب و سیب و بهار»، «مهمان ماه» و «اسب سفید و دره سبز» مصداق‌های

تجسم زندگی آزادانه در شخصیت‌های داستانی است. این داستان‌ها به کودکان لذت آزادی را می‌چشانند و به پیگیری زندگی آزادانه ترغیب و تشویق می‌کند.

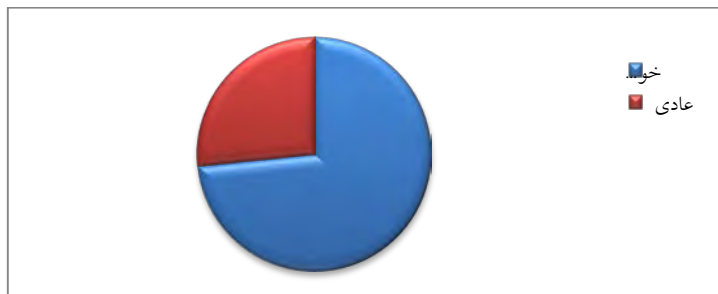
مؤلفه «آزادی لجام‌گسیخته ویرانگر است» نیز یکی از مؤلفه‌های پرتکرار در داستان‌های یاد شده است. این داستان‌ها به کودکان انتخاب رفتارهای عاقلانه و منطقی را آموزش می‌دهد و به او می‌آموزد که انسان اگرچه آزاد است، اما باید نفسش را مطیع عقل خود بداند و از فرامین عقل تبعیت کند تا به نتایج مطلوب دست یابد. شخصیت‌هایی که بی‌پروا عمل می‌کنند و تصمیم‌های عاقلانه نمی‌گیرند و از دیگران نیز مشورت نمی‌خواهند، معمولاً شخصیت‌های شکست‌خورده داستان هستند که در معمولاً پایان داستان تصمیم می‌گیرند راه خود را تغییر دهند.

نمودار ۵. فراوانی مؤلفه‌ها

نمودار زیر بسامد شخصیت‌های سیاه، سفید و خاکستری را در نمونه‌های آماری پژوهش نشان می‌دهد.

مقایسه نیازها (بقا، عشق، تفریح، آزادی، قدرت) ... (سمیه رضایی و جعفر فسایی) ۲۰۳

نمودار ۶. شخصیت‌های سیاه، سفید، خاکستری (نیاز آزادی)

۴,۳ نیاز به قدرت

واژه قدرت، مانند واژه‌هایی چون «عشق»، «آزادی» و... در چارچوب مفهوم و تعریف واحدی نمی‌گنجد و می‌توان از منظرهای مختلف، تعاریف متعددی برای آن به دست داد. «تعریف قدرت در قلمرو تاریخ اندیشه فلسفی همواره از مقولات مهم و تأمل‌برانگیز بوده است. قدرت مفهومی چندبعدی، جدال‌برانگیز و دارای معانی گسترده تلقی شده است» (اشرف‌نظری، ۱۳۸۶:۱۲۴).

ویلیام گلاسر قدرت و احساس ارزش‌شمندی را یکی از نیازهای اساسی انسان می‌داند که می‌تواند به دو صورت مثبت و منفی جلوه‌گر شود.

بسیاری از قدرت‌طلبان در صدد حفظ مصالح عمومی هستند. ما دنبال چیزهایی هستیم که در ما احساس قدرتمند بودن ایجاد می‌کند و هم زمان به دیگران کمک می‌کنند. در بازی گلف، بلندتر کردن چوب گلف یا انداختن توپ داخل سوراخ به کسی لطمه نمی‌زند. پزشکی که جان یک انسان را نجات می‌دهد یا شیوه درمانی جدیدی را ابداع می‌کند، اگرچه احساس قدرت می‌کند؛ ولی به دیگران کمک می‌کند. در تدریس، معلمان به دنبال موفقیت شاگرد خود، احساس قدرت می‌کنند. اگر کتاب من بتواند به مردم کمک کند خوشحال می‌شوم و احساس اقتدار می‌کنم. (گلاسر، ۱۳۸۲: ۶۰).

بنابراین نیاز به قدرت فی‌نفسه خواسته بدی نیست. رفتاری که پس از برانگیختگی این نیاز حادث می‌شود، خوب یا بد بودن نیت فرد را مشخص می‌کند و در حقیقت، انتخاب انسان‌ها سرنوشت ایشان و جامعه را رقم می‌زند. گلاسر در نظریه انتخاب خود، مسئولیت‌پذیری را شرط موفقیت می‌داند و انسان‌های غیرمسئول را انسان‌های شکست‌خورده می‌شناسد.

نیاز به قدرت، می‌تواند انگیزه خوبی برای پیشرفت و تعالی انسان باشد؛ در صورتی که هدف انسان، احساس ارزشمندی مثبت باشد و برای رسیدن به این احساس، راهی را انتخاب کند که هم نیازش را به نحو مؤثر برطرف کند و هم به دیگران آسیبی وارد نسازد. در داستان‌های بررسی شده، این نیاز در برخی از شخصیت‌ها خواسته‌ای شایسته است که تأمین نیاز، تعالی شخصیت را موجب می‌شود؛ اما برخی از این شخصیت‌ها راه درستی را برای ارضای این نیاز انتخاب می‌کنند و بعضی دیگر روش نادرست را پی می‌گیرند. یا در داستان به اشتباه خود پی می‌برند یا تا پایان داستان هم‌چنان ناآگاه باقی می‌مانند و شکست را تجربه می‌کنند. اینک به بررسی داستان‌ها براساس نوع نیاز و رفتار شخصیت در زمان برانگیختگی نیاز پرداخته می‌شود. برخی از شخصیت‌ها برای ارضای نیاز خود، راه منطقی را انتخاب می‌کنند و در پایان داستان به نتیجه مطلوب نیز دست می‌یابند. «پلاپ»، «بوق»، «پلاک»، «نگهبان» و... در داستان‌های برگزیده از این دست شخصیت‌ها هستند.

در بعضی از داستان‌ها انگیزه شخصیت داستان، مثبت و موثر است؛ اما همین شخصیت، به دلیل انتخاب اشتباه شکست می‌خورد. برای مثال پسر بچه، آدم کوچولو، پسر کوچولوی داستان افطار، بچه دیو و احمد در داستان‌های بررسی شده، مصداق چنین انسان‌هایی هستند. پسر بچه باهوش است و امتیازات زیادی را کسب می‌کند؛ اما خودش را از دست می‌دهد. آدم کوچولو برای به دست آوردن تجربه عمرش را هدر می‌دهد. پسر بچه برای اینکه خود را بزرگ جلوه دهد، روزه می‌گیرد؛ اما بی صبری موجب می‌شود روزه‌اش را بشکند. بچه دیو راهی را انتخاب می‌کند که در نهایت مرگ را در آغوش می‌گیرد و اگرچه هدف احمد، کمک کردن به خواهرش است؛ اما در نهایت، کاری را انجام می‌دهد که بزرگ‌ترها او را از انجام دادن آن کار نهی کرده‌اند. در برخی از داستان‌های بررسی شده شخصیت‌هایی وجود دارند که دشمن یا مخالف قهرمان داستان هستند و قصد دارند مانع او شوند. این شخصیت‌ها افراد قدرت‌طلبی هستند که می‌خواهند نیاز شدید خود را به قدرت از راه سلب آزادی و آرامش دیگران ارضا کنند. در حقیقت این افراد رویکرد نا سازگارانه‌ای را با جهان هستی درپیش گرفته‌اند. کودک با این افراد برون‌سازی نمی‌کند؛ بلکه برای قهرمان داستان آرزوی موفقیت می‌کند و از دشمنانش براءت می‌جوید.

در میان ۱۴۰ داستان، ۲۲ شخصیت با نیاز به قدرت برانگیخته شده است که در این میان نیمی بد، سه شخصیت خوب و هشت شخصیت متوسط و عادی وجود دارد. شخصیت‌هایی که با نیاز به قدرت برانگیخته می‌شوند، بیشتر انسان‌های بدی هستند که می‌خواهند آزادی

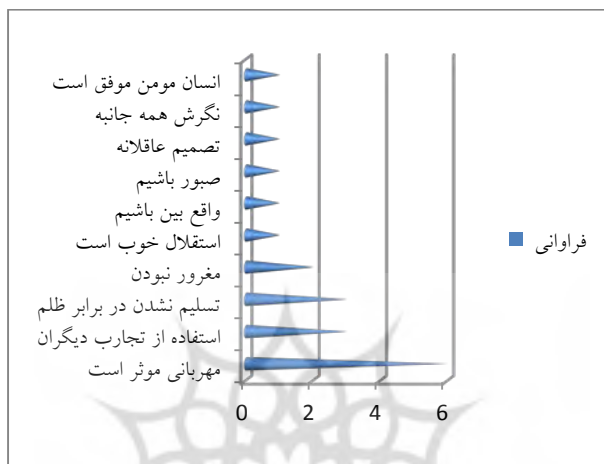
دیگران را سلب کنند. بیشتر این شخصیت‌های شخصیت مخالف قهرمان یا ضد شخصیت‌ها هستند که همواره می‌خواهند دیگران را کنترل کنند تا قدرت خود را اثبات نمایند؛ در صورتی که در جامعه واقعی، قدرت فی نفسه خواسته بدی نیست و در هر انسانی ظهور و بروز می‌کند و چگونگی انتخاب رفتار در زمان برانگیختگی نیاز، شخصیت از سان‌ها را نشان می‌دهد و نه صرفاً نیازهایی که در او برانگیخته می‌شوند.

این نیاز در برخی از شخصیت‌ها خواسته‌ای شایسته است که تأمین نیاز، تعالی شخصیت را موجب می‌شود؛ اما برخی از این شخصیت‌ها راه درستی را برای ارضای این نیاز انتخاب می‌کنند و بعضی دیگر روش نادرست را پی می‌گیرند. یا در داستان به اشتباه خود پی می‌برند یا تا پایان داستان هم‌چنان ناآگاه باقی می‌مانند و شکست را تجربه می‌کنند.

در میان داستان‌های بررسی شده مولفه‌هایی به دست آمد که در این میان سه مولفه «مهربانی خوب است»، «استفاده موثر از تجارب دیگران و توانمندی‌های خود» و «تسلیم نشدن در برابر ظلم» با بسامد بیشتری در داستان‌ها نمود یافتند. مولفه «مهربانی خوب است» در صدر این نمودار قرار دارد. داستان‌هایی با محوریت این مولفه دیده می‌شود که شخصیت اصلی یا فرعی داستان با اعمال قدرت، یا به دلیل کمبود یا ویژگی‌های خاص شخصیتی و غلبه نیاز به قدرت و عدم انتخاب رفتار شایسته در زمان غلبه نیاز مزبور، به ظلم و ستم می‌پردازند و قصد کنترل دیگران را دارند. اما در این میان شخصیت‌هایی بروز و ظهور می‌کنند که با سلاح مهربانی، به آنان کمک می‌کنند و خود شان نیز از پاداش انتخاب خوب خود بی‌بهره نمی‌مانند. برای مثال در داستان شهرزاد، شهرزاد به وسیله مهربانی، طلسم پادشاه را از بین می‌برد و برای همیشه در دل پادشاه قرار می‌گیرد و یا در داستان قهوه‌ای، شخصیت اصلی داستان که از سلامت روانی برخوردار نیست به دلیل هویت شکست، رفتار ناسازگارانه‌ای را با محیط اطرافش پی می‌گیرد، اما یکی از شخصیت‌های داستان با ایجاد ارتباط عاطفی با قهوه‌ای او را سر به راه می‌کند.

در داستان‌هایی که در این گروه قرار می‌گیرند، شخصیت‌ها معمولاً انسان‌های ظالمی هستند که می‌خواهند نیاز به قدرت منفی خود را با ظلم به دیگران ارضا کنند. اما شخصیت‌هایی در مقابل اینها قرار می‌گیرند و در برابر ظلمشان ایستادگی می‌کنند. در داستان‌های «اردک کشاورز»، «ماهی سیاه کوچولو»، «آرش کمانگیر» و برخی داستان‌های مذهبی و دفاع مقدس شاهد اینگونه شخصیت‌ها هستیم. می‌توان مولفه تسلیم نشدن در برابر ظلم را در این داستان‌ها مثال زد. کودک با خواندن این داستان‌ها به این نتیجه پی می‌برد که قدرت واقعی از آن کسانی که مدام قصد کنترل و اعمال قدرت بر دیگران دارند در حقیقت ضعیف هستند و کسانی که در برابر ظلمشان

ایستادگی می‌کند را قدرتمند واقعی می‌بینند. می‌توان برای سومین مولفه در این گروه «استفاده موثر از تجارب و توانایی‌های دیگران را مثال زد. برای مثال شخصیت پلاک در داستان «اسم من پلاک است» توانسته است نیاز به قدرت و ارزشمندی را در خود ارضا کند و به هویت موفقیت دست یابد.

نمودار ۷. فراوانی مؤلفه‌ها

نمودار زیر بسامد شخصیت‌های سیاه، سفید و خاکستری را در نمونه‌های آماری پژوهش نشان می‌دهد.

نمودار ۸. شخصیت‌های سیاه، سفید، خاکستری (نیاز قدرت)

۵,۳ نیاز به تفریح

مقایسه نیازها (بقا، عشق، تفریح، آزادی، قدرت) ... (سمیه رضایی و جعفر فسایی) ۲۰۷

یکی از نیازهای نظریه گلاسر، نیاز به تفریح و لذت است. «از نظر گلاسر اگرچه نیاز به تفریح به اندازه سه نیاز دیگر شدید نیست؛ ولی نیاز مهمی محسوب می شود. تفریح یعنی خندیدن، شوخی کردن، ورزش کردن، مطالعه، تهیه کلکسیون و اعمالی از این قبیل. این نیازها به همراه نیازمان به بقا با ادراکها و تصاویر درون سرمان ارضا می شوند. (گلاسر، ۱۳۸۲: ۶۳).

انسان از همان دوران کودکی از طریق بازی و شیطنت با دنیای پیرامون خود آشنا می شود. او بازی می کند؛ اما در حقیقت می آموزد و تجربه می کند.

لذت و خوش گذرانی به انسان کمک می کند که درباره خود بیشتر بداند. خوش بودن تشویق ژنتیک برای یادگیری است. کودکان بیشتر وقت خود را در بازی و خوشگذرانی می گذرانند. آنها از طریق بازی خود و دنیای پیرامون خود را می شناسند. ارضای این نیاز باعث صمیمیت بیشتر و زمینه ساز ارضای نیاز به عشق و تعلق خاطر است (ووبولدینگ: ۲۰۰۰ و گلاسر: ۱۹۹۸، به نقل از جان بزرگی، ۱۳۹۵: ۳۳۸).

انسان سالم از منظر گلاسر انسانی است که رفتارهایش پاسخی خردمندانه به نیازهای طبیعی خود، با در نظر گرفتن روابطش با دیگران است. انسان موفق گلاسر، رفتارش را به گونه ای انتخاب می کند که بهتر بتواند با دیگران کنار بیاید و انسان های ناموفق و ناسالم به نوعی در روابطشان با دیگران مشکلاتی دارند. یکی از راه های کنار آمدن با دیگران از نظر گلاسر «این است که در کنار یکدیگر فرصت های یادگیری سرگرم کننده و تفریحی داشته باشیم. خندیدن و یادگیری، اساس و شالوده روابط بلندمدت موفقیت آمیز است. وقتی زندگی مشترک به تلخی می گراید، تفریح و سرگرمی اولین قربانی آن است» (گلاسر، ۱۳۸۲: ۶۳).

در این مختصر، نیاز به تفریح در شخصیت های داستانی به دو نوع نیاز مخرب و سازنده تقسیم و شخصیت ها بر این اساس تحلیل می شوند.

بعضی از داستان های بررسی شده علاوه بر شادی بخشیدن و سرگرم کردن کودک، و آموزش های مؤثر، زیبایی ها را به او معرفی می کنند و می شنا ساند. در لبخند نیلوفر، شخصیت اصلی داستان به دنبال لبخندش می گردد. کودک با خواندن این داستان، مفهوم انتزاعی شادی و لبخند را می شناسد و آن را یکی از عوامل زیبایی زندگی می شمارد. و داستان «زیباترین آواز» به کودک می آموزد که زیبایی های طبیعت و جهان هستی را نادیده نگیرد و دیده ای زیباین داشته باشد.

از میان ۱۴۰ داستان بررسی شده ۳۰ شخصیت اصلی و فرعی با این نیاز برانگیخته شدند و رفتار آنها در هنگام ارضای نیاز مزبور پایان داستان را شکل می دهد. در میان ۳۰ شخصیت ۲۶

شخصیت، از افراد عادی جامعه محسوب می‌شوند. ۴ شخصیت، شخصیت‌های خوب و متعالی هستند و هیچ‌یک از این شخصیت‌ها، افراد بد و شرور جامعه نیستند؛ بنابراین می‌توان گفت در میان داستان‌های کودکان شخصیت‌های عادی بیشتر با نیاز به تفریح برانگیخته می‌شوند؛ در صورتی که قهرمان‌ها نیز می‌توانند با این نیاز برانگیخته شوند. در این مختصر نیاز به تفریح در شخصیت‌های داستانی به دو نوع نیاز مخرب و سازنده تقسیم و شخصیت‌ها بر این اساس تحلیل می‌شوند. منظور از نیازها مخرب، نیازهایی است که تلاش فرد در ارضای اینگونه نیازها، احتمالاً عواقب مخربی را به دنبال دارد و نیازهای سازنده به نیازهایی گفته می‌شود که فرد با ارضای این نیازها می‌تواند موجود تأثیرات مثبتی در زندگی خود و گاهی جهان هستی باشد.

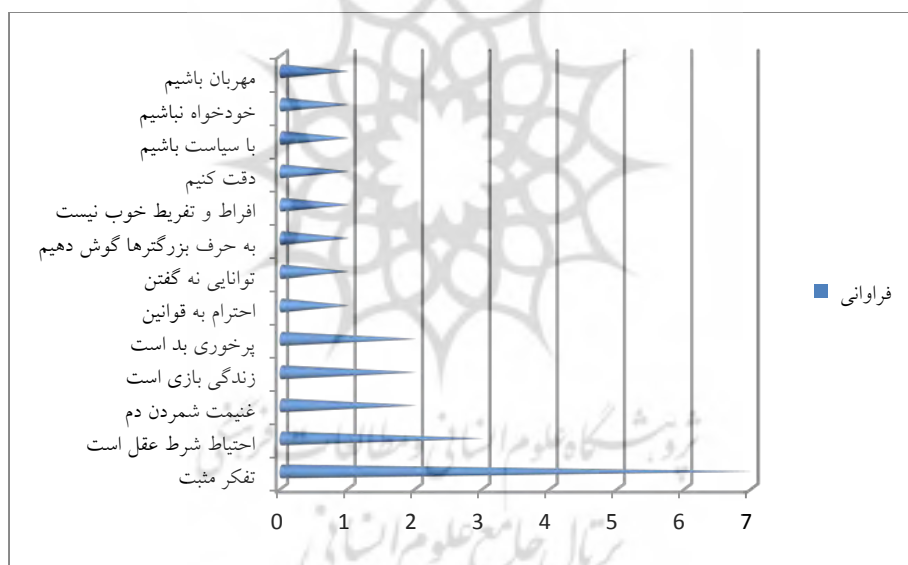
در بعضی از داستان‌ها، شخصیت‌ها در میانه داستان پشیمان می‌شوند و به نادرستی رفتار خود پی می‌برند. برای مثال، در کتاب ماجرای احمد و سارا، شخصیت اصلی داستان، در پایان داستان متوجه اشتباه خود می‌شود. برخی نیز تا پایان عمر تاوان اشتباه خود را می‌پردازند. برای مثال، در داستان بادکنکی که شاد بود، بادکنک به دلیل افراط در خوردن باد شکمش پاره می‌شود و تا پایان عمر تاوان اشتباه خود را می‌پردازد. برخی از شخصیت‌ها به اقتضای نیازهای کودکانه خود، رفتارهایی نابخردانه در پیش می‌گیرند و در داستان متوجه اشتباه خود می‌شوند. در داستان قایم‌باشک، کودکان که در حال بازی هستند شیطنت‌هایی می‌کنند که ممکن است عواقب خطرناکی داشته باشد. این‌گونه داستان‌ها به صورت غیرمستقیم عواقب انتخاب‌های نادرست را به کودکان می‌آموزند. در برخی از این داستان‌ها دنیای کودکان به تصویر کشیده شده است. داستان‌های «روز ابری من»، «صدای پای بزغاله‌های سبز»، «فروشگاه و من»، «اسب سفید و دره سبز»، «کیسه بوکس خوشمزه» و «آرزوهای رنگی» در این گروه داستان‌ها قرار دارند.

روان‌شناسان در زمینه دلایل گرایش انسان به هزل و شوخی معتقدند که انسان تمایل دارد راجع به موقعیت‌هایی که بار هیجانی مثبت یا منفی دارند، بیشتر از موقعیت‌های خنثی، فکر کند و خاطرات مهیج را بیشتر از خاطرات کسل‌کننده و متعارف، تمرین و سازماندهی کند (اتکینسون، ۱۳۸۳: ۲۳۵)

بعضی از داستان‌ها نیز تفکر مثبت را به کودک می‌آموزند و او را از منفی‌گرایی برحذر می‌دارند. در میان مولفه‌های مستخرج، مولفه «تفکر مثبت» با بیشترین بسامد دیده می‌شود و داستان‌های آرزوهای رنگی، روز ابری من، زیباترین آواز، سنگ‌های آرزو و لبخند نیلوفر، به پرورش تفکر مثبت در کودک یاری می‌رسانند. در لبخند نیلوفر، شخصیت اصلی داستان به دنبال لبخندش می‌گردد. کودک با خواندن این داستان، مفهوم انتزاعی شادی و لبخند را

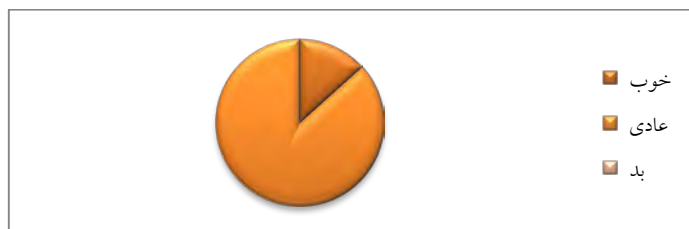
می‌شناسد و آن را یکی از عوامل زیبایی زندگی می‌شمارد و داستان «زیباترین آواز» به کودک می‌آموزد که زیبایی‌های طبیعت و جهان هستی را نادیده نگیرد و دیده‌ای زیبا بین داشته باشد. بعد از مولفه «تفکر مثبت»، مولفه‌های «احتیاط شرط عقل است»، «زندگی بازی است»، «غنیمت شمردن دم»، احتیاط شرط عقل است» و «پر خوری بد است» بسامد بالاتری نسبت به مولفه‌های دیگر دارند. در داستان‌های «آقای هندوانه» و «کیسه بوکس خوشمزه» شخصیت‌های اصلی تلاش می‌کنند در لحظه زندگی کنند. آقای هندوانه اگرچه گم شده است؛ اما تلاش می‌کند همین لحظه‌ها را نیز به بهترین شکل ممکن مدیریت کند که بتواند بیشترین لذت را از زمانی که در اختیارش قرار دارد استفاده کند.

در داستان‌های این گروه (نیاز به تفریح)، بیشتر شخصیت‌های کودکانه به تصویر کشیده شده است. شخصیت‌هایی که تفریح و بازی در اولویت امورشان قرار دارد. مولفه‌های مستخرج در نمودار مزبور دیده می‌شود.

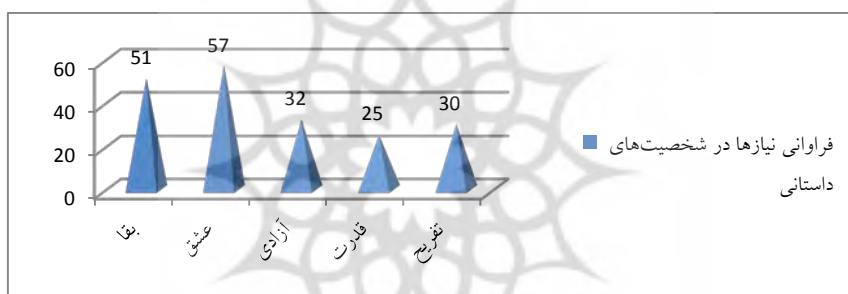
نمودار ۹. فرآوانی مؤلفه‌ها

نمودار زیر بسامد شخصیت‌های سیاه، سفید و خاکستری را در نمونه‌های آماری پژوهش نشان می‌دهد.

نمودار ۱۰. شخصیت‌های سیاه، سفید، خاکستری (نیاز تفریح)

از میان داستان‌های بررسی شده شخصیت‌ها براساس بیشترین بسامد، به ترتیب با نیاز به عشق، بقا، آزادی، تفریح و قدرت برانگیخته شدند. به این معنی که بیشتر شخصیت‌ها با نیاز به عشق برانگیخته شدند و کمترین شخصیت‌ها با نیاز به قدرت در داستان‌ها برانگیخته می‌شدند. نمودار زیر میزان فراوانی نیازها را در شخصیت‌های داستانی نشان می‌دهد.

نمودار ۱۱. فراوانی نیازها در شخصیت‌های داستانی

براساس تقسیم‌بندی شخصیت‌ها به شخصیت‌های خوب، بد و متوسط پس از انجام پژوهش این نتیجه حاصل شد که شخصیت‌های خوب بیشتر با نیاز به عشق برانگیخته می‌شدند و پس از آن آزادی، تفریح، بقا و قدرت قرار می‌گیرند و کمترین فراوانی شخصیت‌های خوب در نیاز به قدرت مشاهده می‌شود.

در میان شخصیت‌های متوسط نیاز به بقا بالاترین فراوانی را به خود اختصاص داده است و نیاز به آزادی کمترین فراوانی دیده می‌شود و در میان شخصیت‌های بد، نیاز به قدرت بالاترین بسامد و نیاز به بقا و آزادی کمترین بسامد مشاهده می‌شود. نمودار زیر بسامد شخصیت‌های خوب، بد و متوسط را در نیازهای پنجگانه گلاسر نشان می‌دهد:

نمودار ۱۲. فراوانی شخصیت‌های سیاه، سفید، خاکستری در نیازهای پنجگانه

۴. نتیجه‌گیری

بر اساس بررسی انجام شده، برانگیختگی نیاز بقا به عنوان نیاز غالب شخصیت و گاهی تعارض میان دو نیاز بقا و نیازهای دیگر، در شخصیت‌های اصلی و گاه فرعی، در حدود نیمی از داستان‌ها دیده می‌شود که تقریباً نیمی از این شخصیت‌ها اصلی و نیمی فرعی هستند.

هریک از شخصیت‌ها برای ارضای نیازهای خود و دست‌یابی به تصاویر دنیای کیفی شان رفتاری از خود بروز می‌دهند. شخصیت‌هایی که رفتارهای عاقلانه از خود نشان می‌دهند و انگیزه رفتارشان اخلاقی و انسانی است، در پایان دستاوردهای ارزشمندی را کسب می‌کنند و بیشتر هویت موفق دارند و شخصیت‌هایی که رفتار غیرمنطقی و غیراخلاقی از خود بروز می‌دهند، گاهی در داستان به اشتباه خود پی می‌برند.

نیاز غالب شخصیت‌های اصلی و فرعی ۶۶ داستان نیاز به عشق و محبت است. در این داستان‌ها برانگیختگی نیاز به عشق و محبت در ۸۳ شخصیت به صورت غالب دیده می‌شود که ۳۵ شخصیت دارای هویت موفق هستند. حدود ۴۵ شخصیت راه درست را انتخاب می‌کنند و در پایان داستان به نتیجه مطلوب دست می‌یابند که بیشتر این شخصیت‌ها نیز شخصیت‌هایی با هویت موفق هستند. بعضی از این شخصیت‌ها نیز در ابتدای داستان انتخاب نادرستی دارند. آنها در میانه‌های داستان راه دیگری را انتخاب می‌کنند و در نهایت موفق می‌شوند. بعضی از این شخصیت‌ها نیز به دلیل انتخاب راه اشتباه در پایان شکست می‌خورند.

۲۵ درصد شخصیت‌های داستان‌ها نیز با نیاز به آزادی برانگیخته می‌شوند. غلبه نیاز به آزادی در اغلب این شخصیت‌ها به وضوح دیده می‌شود؛ اما در برخی از شخصیت‌ها گاه‌گاهی بروز و ظهور می‌کند.

در داستان‌های بررسی شده، می‌توان آزادی را به دو بخش آزادی مثبت و منفی تقسیم کرد. شخصیت‌های دارای آزادی مثبت، شخصیت‌هایی هستند که در سلامت روانی به سر می‌برند و در پی ارضای یک نیاز طبیعی و سالم، اغلب رفتار درست را انتخاب می‌کنند.

در داستان‌های مذهبی نیز، شخصیت‌های اصلی داستان، اعتقادشان را با امتیازات دنیایی معاوضه نمی‌کنند. اعتقاد به خدا چنان در روح و جان‌شان نفوذ کرده است که دسیسه‌های غیر از خدا بر آنها کارگر نیست. براساس الگوی داستان‌های مذهبی، شخصیت‌های اصلی این داستان‌ها، بر عقیده خود پافشاری می‌کنند و در پایان داستان نیز خداوند به آنها زندگی خوبی عطا می‌کند و از شر دشمنان مصونشان می‌دارد.

موانعی بر سر راه برخی از شخصیت‌های داستان‌ها وجود داشت که نمی‌توانستند، آزادانه فکر و عمل کنند و اثرات مطلوب به جاگذارند. برخی از شخصیت‌ها نیز به دلیل فقدان نیاز به آزادی پایان خوبی نداشتند یا در داستان به کمک دوستان به اشتباه خود پی می‌بردند و به اصلاح رویکرد خویش می‌پرداختند.

بسیار و شش داستان دارای شخصیت‌هایی هستند که با نیاز به قدرت، بر اساس نظریه گلاسر، برانگیخته می‌شوند. نیاز به قدرت در بعضی از شخصیت‌های اصلی و فرعی نمود پیدا می‌کند و نیمی از این شخصیت‌ها با انگیزه مثبت و نیمی با انگیزه منفی در داستان ظاهر می‌شوند.

شخصیت‌هایی که با نیاز منفی به قدرت برانگیخته می‌شوند، معمولاً شخصیت‌های منفی داستان‌ها هستند که در صدد نابودی قهرمان، به دلیل ویژگی‌های خاص آنان، برآمده‌اند. آنان به این دلیل که می‌خواهند همه را در سیطره داشته باشند، موانعی بر سر آزادی قهرمان قرار می‌دهند، تاجایی که قهرمان داستان برای اینکه نمی‌تواند آزادی را از دنیای کیفی خود خارج کند، برای پیروزی تلاش می‌کند و در نهایت یا موفق می‌شود و زندگی می‌کند یا موفق می‌شود و جان‌ش را از دست می‌دهد.

شخصیت‌هایی که با نیاز مثبت به قدرت برانگیخته می‌شوند اگر راه درستی را برای ارضای نیاز مزبور انتخاب کنند، پایان خوش را تجربه می‌کنند و اگر به راه نادرستی روی آورند، شکست می‌خورند یا در داستان به اشتباه خود پی می‌برند و در رفتارشان تجدیدنظر می‌کنند.

داستان‌های بررسی شده به کودک مخاطب می‌آموزند که میل به قدرت، خواسته بدی نیست، زمانی که ما را به سمت موفقیت سوق دهد و مانعی برای آزادی دیگران نباشد و این مهم زمانی

مقایسه نیازها (بقا، عشق، تفریح، آزادی، قدرت) ... (سمیه رضایی و جعفر فسایی) ۲۱۳

به دست می‌آید که او مسئولیت رفتارهای خود را به عنوان یک انسان بپذیرد و برای ارضای نیازهای اساسی خود، از امکانات موجود به بهترین شکل ممکن بهره‌مند شود.

در ۱۴۰ داستان بررسی شده با در نظر گرفتن سه مجموعه قصه‌های کوتی کوتی، ۴۰ درصد شخصیت‌های داستانی با نیاز به تفریح برانگیخته شده و این‌گونه حوادث داستان به وجود آمده است.

بعضی از داستان‌ها بیشتر جنبه سرگرم‌کنندگی برای کودک دارند و گونه‌ای بازی ذهنی به حساب می‌آیند. مجموعه قصه‌بازی شادی مرتضی خسرونژاد از این منظر قابل ذکر است.

بعضی از داستان‌ها علاوه بر جنبه سرگرم‌کنندگی حاوی آموزش خاصی به کودک هستند. داستان‌های کوتی کوتی فرهاد حسن‌زاده و بعضی دیگر از داستان‌ها واجد چنین خصوصیتی هستند.

شخصیت‌های داستان‌های کودکان بیشتر قهرمانانی هستند که نیاز به عشق و آزادی در آنها غالب است و دشمنانشان که برای بقا و قدرت تلاش می‌کنند، موانعی بر سر راه آنانند. شخصیت‌هایی که نیاز به بقا و تفریح در آنها غلبه دارد، اغلب شخصیت‌های خاکستری هستند که در جامعه بسیار دیده می‌شوند. شخصیت‌هایی که نیاز به قدرت در آنها غلبه دارد، اغلب مهره‌های سیاه و دشمنان قهرمان داستان‌ها می‌باشند و شخصیت‌هایی که نیاز به عشق و آزادی در آنها غلبه دارد، شخصیت‌های سفید و قهرمان‌هایی هستند که گاهی ماهیت آسمانی نیز دارند. مولفه‌های پربسامد در داستان‌های بررسی شده عبارتند از: تفکر مثبت، مهربانی موثر و راهگشا است، استفاده از عقل و منطق، تلاش برای رسیدن به هدف، شناخت متقابل، عشق معجزه می‌کند، زندگی آزادانه، بدی بی‌جواب نمی‌ماند، مرگ جزئی از زندگی است، دوستان خوب نجات‌دهنده هستند و....

بیشتر شخصیت‌های داستان‌های بررسی شده با غلبه نیاز به عشق و سپس بقا و به ترتیب فراوانی آزادی، تفریح و قدرت برانگیخته می‌شوند.

کتاب‌نامه

- اتکینسون، ریتا ال و همکاران (۱۳۸۳). زمینه روانشناسی هیلیگارد، جلد اول، تهران: رشد.
- اشرف‌نظری، علی (۱۳۸۶). نگرش مدرن به مفهوم قدرت، پژوهش‌نامه حقوق و علوم سیاسی، ۲ (۴)، ۱۴۰-۱۲۳.

- پریخ، مهری (۱۳۸۲). نقش ادبیات کودکان و نوجوانان در پاسخگویی به نیازهای آنان، فصلنامه علمی پژوهشی کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۶ (۳)، ۲۳-۳۶.
- پریخ، مهری. (۱۳۸۸). داستان، همچون ابزاری برای کمک به کودکان و نوجوانان در مقابله با مشکلات، بررسی داستان‌های کودکان با رویکرد کتاب درمانی، پژوهشنامه ادبیات کودک و نوجوان، شماره ۴۷.
- جان‌بزرگی، مسعود و آیت‌الله سید محمد غروی (۱۳۹۵). نظریه‌های نوین روان‌درمانگری و مشاوره؛ اصول، فنون و مطابقت‌های فرهنگی، تهران: سمت.
- شفیع‌آبادی، عبدالله (۱۳۹۱). نظریه‌های مشاوره و روان‌درمانی، چاپ نوزدهم، تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- شکری‌زاده، حمیده (۱۳۹۲). کتاب‌شناسی کتاب‌های برنده کودکان و نوجوانان (۱۳۰۰-۱۳۹۰)، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- شیبانی، شهناز، مجید یوسفی لویه و علی دلاور (۱۳۸۶). «تأثیر قصه‌درمانی بر کاهش علائم افسردگی در کودکان افسرده»، پژوهش در حیطه کودکان استثنایی، ۶ (۴)، ۸۹۳-۹۱۶.
- صاحبی، علی (۱۳۸۸). تمثیل درمان‌گری؛ کاربرد تمثیل در بازسازی شناختی، تهران: سمت.
- کریم‌پور، لیلا و همکاران (۱۳۹۵). بررسی شخصیت‌های قهرمان و ضدقهرمان در چند اثر داستانی دهه‌های هفتاد و هشتاد، فصلنامه زیبایی‌شناسی ادبی، ۱۴ (۲۸)، ۲۴-۶۸.
- رضایی، سمیه و همکاران (۱۳۹۹). «تحلیل روانشناختی نیاز به آزادی در شخصیت‌های داستانی داستان‌های برگزیده کودک و نوجوان براساس نظریه ویلیام گلاسر»، پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، شماره ۱، صص ۲۲۴-۲۵۳.
- گلاسر، ویلیام (۱۳۸۰). مدارس بدون شکست، تهران: رشد.
- گلاسر، ویلیام (۱۳۸۲). نظریه انتخاب؛ روان‌شناسی نوین آزادی شخصی، ترجمه مهرداد فیروزبخت، تهران: رسا.
- نیک‌منش، زهرا و یحیی کاظمی (۱۳۸۹). «تأثیر الگوی آموزش خوش‌بینی به روش قصه‌گویی بر کاهش افسردگی کودکان»، روان‌شناسی معاصر، ۵ (۱).
- یوسفی لویه، مجید و متین آذر (۱۳۸۵). «تأثیر قصه‌درمانی بر راهبردهای رویارویی کودکان با مشکلات یادگیری»، فصلنامه کودکان استثنایی، ۶ (۲)، ۶۰۰-۶۲۲.

Montero K., & Renee. (2002). Bridging Communication with The Story Technique. West Wing Publishing. Ccm/Hype Lexia

Schneider, P. and Dube, Rv. (2005). "Story presentation effects on children's retell content". Am J Speech Lang Pathol, 14 , 52-60

Stover, E. D., and Stover, M. (1994). "Biblical storytelling as a form of child therapy. *Journal of Psychology Christianity*. vol. 13(1), pp.28-36

References

- Atkinson, R.L. et al. (2004) Hilgard's introduction to Psychology, Volume I, Tehran: Roshd press.
- Ahmadi Kamalvand, B. Moradi, S (2022) Psychological study of authoritarianism in the plays "Talhak and others "and" Stories of grave clothes emir "Interdisciplinary Literary Research, Institute of Humanities and Cultural Studies, 4 (7), 1-32.
- Assad, M. Moghtadar, L (2022) The effectiveness of storytelling in a purposeful way on the values of life and moral judgment of primary school children, *Quarterly Journal of Children and Thought*, 13 (1), ready to be published.
- Ashraf Nazari, A (2007) Modern attitudes toward the concept of power, *Journal of Law and Political Science*, 2 (4), 123-140.
- Parirokh, M (2003) The role of children and adolescent's literature in responding to their needs, *scientific- research quarterly of Library and Information*, 6 (3), 23-36.
- Parirokh, M (2009) Stories as a method to help children and adolescents cope with problems, the study of children's stories with a book therapy approach, *Journal of children and adolescent's literature*, No. 47.
- Pourhabibi Zarandi, N et al. (2019) Psychological analysis of children's personality in the stories of Houshang Moradi Kermani based on Karen Hornay's theory, *interdisciplinary literature research, Institute of Humanities and Cultural Studies, two scientific quarterly*, 1 (2), 28-44.
- Janbozorgi, M. Gharavi, M (2015) *New theories of psychotherapy and counseling; Principles, techniques and cultural comparisons*, Tehran: Samt press.
- Shafi'abadi, A (2012) *Theories of counseling and psychotherapy*, 19th edition, Tehran: University Publishing Center.
- Shokarabi Zahed, Hamideh (2013). *Bibliography of winning books for children and adolescents (1921-2011)*, Tehran: Institute for the Intellectual Development of Children and Young Adults.
- Sheibani, Sh. Yousefi, M. Delavar, A (2007) The effect of story therapy on reducing depressive symptoms in depressed children, *Research in Exceptional Children*, 6 (4), 893-916.
- Sahebi, A (2009) *Allegorical therapy; Application of allegory in cognitive reconstruction*, Tehran: Samt press.
- Rezaei, S et al. (2019) Psychological analysis of the need for freedom in the fictional characters of selected stories of children and adolescents based on the theory of William Glasser, *Journal of Library and Information Science*, No. 1, pp. 224-253.
- Glasser, W (2001) *Schools without failure*, Tehran: Roshd press.
- Glasser, W (2003) *Selection theory; The modern psychology of personal freedom*, translated by Mehrdad Firoozbakht, Tehran: Rasa press.

Nikmanesh, Z. Kazemi, Y (2010) The effect of optimism teaching model through storytelling method on reducing children's depression, *Contemporary Psychology*, 5 (1).

Children Books:

- Akrami, Jamaluddin (1384). Zarbal, illustrator; Farshid Shafiei, Tehran: Shabaviz. Age group C and D.
- Parikh, Venus (1396). I Ghesse Ghesse Ghesse, Tehran: Children and Adolescents Intellectual Development Center.
- Pouria, Server (1366). The secret of the pond, the illustrator; Behzad Gharibopour; Tehran: Center for the Intellectual Development of Children and Adolescents. Age group: a.
- Tomlinson, Jill (1987) The Owl Who Was Afraid of the Dark, Tehran: Center for the Intellectual Development of Children and Adolescents. Age groups A and B.
- Habibi, Hamed (1387). The trumpet that had taken the rooster, Illustrator: Alireza Golduzian, Tehran: Scientific and Cultural Publishing Company. Age group B and C.
- Javadi Mottaqi, Shabnam (1383). Shop and me, illustrator; Mehrnoosh Masoumian, Tehran: Shabaviz. Age groups A and B.
- Jokar, Marzieh (1388). Paradise phone number, illustrator; Tahmineh Haddadi, Tehran: Shahed.
- Khalatubari, Farideh (1384). Shahrzad, Illustrator: Farshid Shafiei, Tehran: Shabaviz. Age group c.
- Khalatubari, Farideh (1386). Busy bitch, illustrator: Sharareh Khosravani. Tehran: Shabaviz.
- Khosronejad, Morteza (1388). When I brought doogh / I told a false story, illustrator, Ali Khodaei, Mashhad: Astan Quds Razavi.
- Khosronejad, Morteza (1388). I am also a hungry mouse / you eat right, illustrator, Ali Mafakheri, Mashhad: Astan Quds Razavi.
- Reed, Barbara (1387). Metro Mouse, Translator; Maryam Vaezi, Tehran: Sound Publishing Center.
- Rahmandoost, Mustafa (1383). Ebrahim, Illustrator: Hafez Miraftebi, Tehran: Shabaviz. Age group c.
- Srizadi, Borzoo (1391). hide and seek. illustrator; Bahareh Zare, Tehran: Innovators. Age group
- Nadbari, Inger (1384). When little Anna had a cold, Forough Jamali, illustrator; Lasse Sandbury, Tehran: Courier of Literature. Age group a..
- Sheikhi, Mojgan (1384). The window of Mr. Moshe's house and other stories, illustrator; Atieh Sohrabi, Tehran: Qadyani. Age groups A and B.
- Shafiee, Shahram (1377). My father is beautiful, a painting by Gholam Ali Maktabi, Tehran: Genesis. Age group b.
- Shams, Mohammad Reza (1383). Fishermen of the Moon, Illustrator: Amin Hassanzadeh, Tehran: Shabaviz.

مقایسه نیازها (بقا، عشق، تفریح، آزادی، قدرت) ... (سمیه رضایی و جعفر فسایی) ۲۱۷

- Taqdis, Susan (1383). Step Eleven, Illustrator; Masoumeh Keshaei, Tehran: Center for the Intellectual Development of Children and Adolescents. Age group A Web.
- Taqdis, Susan (1385). The sound of green goats' feet, illustrator: Marjan Vafaeian, Tehran: Shabaviz. Age group B and C.
- Frost, Qasem Ali (1379). Iftar, illustrator; Parviz Heidarzadeh, Tehran: Center for the Intellectual Development of Children and Adolescents. Age group c.
- Fuzuni, Farhad (1386). Pishikhanam and children, Tehran: Shabaviz. Age group b.
- Farjam, Farideh (1389). Amonorouz, Illustrator, Farshid Mesghali, Tehran: Children and Adolescents Intellectual Development Center. Age group b.
- Qasemunia, Shokooh (1381). Uninvited guests, illustrator; Sahar Yasinpour, Tehran: Genesis. Age group b.
- Kakavand, Kambiz (1383). Cats and Stars, Illustrator, Neda Azimi, Tehran: Shabaviz. Age group B and C.
- Kiyram, Manouchehr (1379). Naznazi, Tehran: Shabaviz.
- Kalhor, Fariba (1384). Mr. Watermelon, illustrator Nahid Kazemi, Tehran: School.
- Kakavand, Kambiz (1385). Fox, Tehran: Shabaviz. Age group B and C.
- Kalhor, Mojgan (2003). Are You Befriending Me ?, Tehran: Children and Adolescents Intellectual Development Center. Age groups A and B.
- Free Agriculture, Marjan (2003). One Piece of Crystal, illustrated by Ali Mafakheri, Tehran: Shabaviz.
- Kiyram, Manouchehr (1379). Golberg Travel, illustrator; Sara Irvani, Tehran: Shabaviz. Age group b.
- Kashkoli, Mahdokht (1384). Friend of the people of the city, illustrator; Amin Hassanzadeh, Tehran: Shabaviz. Age group B and C.
- Kalhor, Fariba (1390). Rhino trips; Little Companion, Illustrator; Narges Mohammadi, Tehran: Amirkabir.
- Kasraei, Siavash (1394). Arash Kamangir, illustrator Farshid Mesghali, age group C and D, Tehran: Children and Adolescents Intellectual Development Center.
- Mohammadi, Galaleh (1385). Guest of the Moon, Illustrator: Fereshteh Najafi, Tehran: Scientific and Cultural Publishing Company. Age group b.
- Mirkiaei, Mohammad (1376). Popper, illustrator; Ayatollah Khorraminejad, Tehran: Center for the Intellectual Development of Children and Adolescents. Age group c.
- Mirkiaei, Mehdi (1391). The dwarf king and the forty great troubles, the illustrator; Ali Mafakheri, Tehran: Altar of Pen. Age group B and C.
- Waddle Martin (1382). Duck Farmer, Illustrator: Helen Axenbury, Translator: Sheida Ranjbar, Tehran: Children and Adolescents Intellectual Development Center. Age group a.

- Yousefi, Mohammad Reza (1379). Moon and star, illustrator; Tamila Ebrahimi Ghaneh, Tehran: Shabaviz. Age group b.
- Ahmadi, Ahmad Reza (2015). Horses, Apples and Spring, Illustrator: Rashin Charity, Tehran: Children and Adolescents Intellectual Development Center. Age group d
- Ahmadi, Ahmad Reza (1384). The day when the fog was endless, Tehran: Shabaviz. Age group C and D.
- Emami, Gholamreza (1360). Ay Ibrahim, Images by Bahram Khaef, Tehran: Children and Adolescents Intellectual Development Center.
- Anwari, Sahar (1387). My beautiful Lulu, illustrator; Afranobar, Tehran: Center for the Intellectual Development of Children and Adolescents. Age group a.
- Pouria, Server (1368). White Horse and Green Valley, illustrated by Behzad Hatam, Tehran: Children and Adolescents Intellectual Development Center.
- Taqi, Shokoofeh (1365). The most beautiful song, illustrator, Nayreh Taghavi, Tehran: Children and Adolescents Intellectual Development Center. Group c.
- Topchi, Fatemeh (1386). Up, down, rewriting Sharareh conscientious, Tehran: Children and Adolescents Intellectual Development Center.
- Rahmandoust, Mustafa (1382). Ayub, illustrator: Hafez Miraftabi, Tehran: Shabaviz, age group B and C.
- Jafari, Laleh (1383), Coffee, Illustrator; Alan Bayash, Tehran: Shabaviz.
- Jawzjani, Ozra (1383). Green shorts and purple blouse, illustrator; Ali Mafakheri, Tehran: Shabaviz. Age groups A and B.
- Khalatubari, Farideh (1388). Pishi and Mushi, Illustrator, Atieh Bozorg Sohrabi, Tehran: Shabaviz.
- Dehghan Salmasi, Raziieh (1376). My Blue Wings, Illustrator: Kobra Ebrahimi, Tehran: Children and Adolescents Intellectual Development Center. age category.
- Ruth, Phyllis (1382). What does Ni Ni want? Translator; Mansour Kadivar, Tehran: Center for the Intellectual Development of Children and Adolescents.
- Joubert, Keller (1388). Goodbye old raccoon, age group B and C, Tehran: Children and Adolescents Intellectual Development Center.
- Shabannejad, Afsaneh (1376). Garden of Angels, illustrator Gholam Ali Maktabi, Tehran: Children and Adolescents Intellectual Development Center. Age group B and C.
- Shabannejad, Afsaneh (1373). Garden of the Thousand Daughters, illustrator; Akbarnikanpour, Tehran: Center for the Intellectual Development of Children and Adolescents. Age group c.
- Shafiee, Shahram (1390). My doll aunt, illustrator; Gholam Ali Maktabi, 14th edition, Tehran: Qadyani. Age groups A and B.
- Shams, Mohammad Reza (1387). Are you my mother ?, illustrator; Golnar Thorotian, Tehran: Children and Adolescents Intellectual Development Center. Age group a.

- Salehi, Athosa (1387). My Beautiful Car, Lettuce, Illustrator: Marzieh Sarmashghi, Tehran: Scientific and Cultural Publishing Company. Age group b.
- Shams, Mohammad Reza (1380). The story of the bridge that was and is no longer, the illustrator; Niloufar Mir Mohammadi, Tehran: Astan Quds Razavi Publications.
- Shams, Mohammad Reza (1382). Aunt Lak Lak, illustrator; Negin Ehtesabian, Tehran: Shabaviz. Age group b waj.
- Sheikhi, Mojgan (1386). Train birthday party and other stories, Tehran: Qadyani, Banafsheh books. Age groups A and B.
- Taqdis, Susan (1384). My giraffe is blue, illustrated by Alireza Golduzian, Tehran: Shokoofeh Books.
- Fister, Marcus (1381). Rainbow Fish and Sea Monsters Cave, Translator: Seyedeh Marzieh Shoa Hashemi. Age group B, Tehran: Children and Adolescents Intellectual Development Center.
- Qasempour, Akram (1382). Niloufar Smile, Illustrator: Nasim Azadi, Tehran: Shabaviz. Age group a.
- Qasimpour, Akram (1384). Jungle Celebration, Illustrator; Afra Nobahar, Tehran: Shabaviz. Age group b.
- Qadir Mohseni, Abbas (1384). The boy who went missing, Tehran: Shabaviz. Age group B and C.
- Kalhor, Fariba (1391). Whistle of the ruler, the illustrator; Mahin Javaherian, Tehran: 13th edition, Altar of Pen. Age group B and C.
- Mashhadi Rostam, Fatemeh (1384). Top Top Top, Tehran, Shabaviz. Age group B and C.
- Yousefi, Mohammad Reza (1379). Like a thousand stars, illustrator; Ali Mafakheri, Tehran: Shabaviz. Age group b.
- Willis, Jane (1387). Crazy Bat, Translator: Masoumeh Ansarian, illustrator Tony Ross, Tehran: Children and Adolescents Intellectual Development Center. Age group b.
- Hartman, Bob (1393). Be happy my bird !, translated by Ismaili Haddadian Moghaddam; Illustrator Mike Spor, Tehran: Children and Adolescents Intellectual Development Center. Age group B and C.
- Akbarpour, Ahmad (1388). If I were a pilot, an illustrator; Hoda Haddadi, Tehran: Scientific and Cultural Publishing Company.
- Ahmadi, Ahmad Reza (2015). Horses, Apples and Spring, Illustrator: Rashin Charity, Tehran: Children and Adolescents Intellectual Development Center. Age group d.
- Ahmadi, Ahmad Reza (1384). The day when the fog was endless, Tehran: Shabaviz. Age group C and D.
- Irandoost, Ali Akbar (1374). There is no way to school, Illustrator: Nasrin Khosravi, Tehran: Children and Adolescents Intellectual Development Center. Age group B and C.
- Haddadi, Hadda (1384). The boy who knew how to count, Tehran: Shabaviz.

- Wilms, Mo (1386). Do not let the pigeon drive the bus, Translator, Zahra Ahmadi, Tehran: Children and Adolescents Intellectual Development Center, age group A.
- Hijri, Mohsen (1378). Standing on the ground, illustrator; Bahram Khaef, Tehran: Center for the Intellectual Development of Children and Adolescents. Age group C and D.
- Colonel, Morteza (1380). My name is Plak, Illustrator: Mohammad Hossein Salavatian, Tehran: Shahed.
- Tayerpour, Fereshteh (1364). The story of Ahmad and Sara, illustrated by Mehrnoosh Masoumian, Tehran: Children and Adolescents Intellectual Development Center, age group A, Web.
- Haddadi, Heda (1382). My Cloudy Day, Tehran: Shabaviz. Age group b.
- Hassanzadeh, Farhad (1386). Stones of Wish, Illustrator; Hoda Haddadi, Tehran: Cultural Science. Age group b.
- Hassanzadeh, Farhad (1393). Shake the world Koti Koti, illustrator Hoda Haddadi, Tehran: Children and Adolescents Intellectual Development Center.
- Hassanzadeh, Farhad (1393). Koti Koti's Headache, Koti Koti Stories Volume 2, Illustrator Hoda Haddadi, Tehran: Children and Adolescents Intellectual Development Center.
- Shams, Mohammad Reza (1383). Colorful Wishes, Illustrator: Ali Mafakheri, Tehran: Shabaviz. Age groups A and B.
- Kakavand, Kambiz (1381). Delicious boxing bag, illustrator: Mohammad Mahallati, Tehran: Shabaviz. Age group a.
- Kashkoli, Mahdokht (1379). Shadow in the Spring, Illustrator; Nasim Azadi, Tehran: Shabaviz.
- Khosronejad Morteza (1388). When I brought doogh, I told a lie, illustrator, Ali Mafakheri, Tehran: Astan Quds Razavi.
- Khosronejad, Morteza (1388). That night when it rained / Mouse came on the canvas, illustrator, Ali Khodaei, Mashhad: Astan Quds Razavi.
- Khosronejad, Morteza (1388). With this sound of a bell / a cat ahead of what a bell, illustrator, Akbar Nikanpour, Mashhad: Astan Quds Razavi.
- Khosronejad, Morteza (1388). Sweet boys, like swords / Motion girls, like rabbits, illustrators, Rashin Charity, Mashhad, Astan Quds Razavi.
- Khosronejad, Morteza (1388). Do you want to buy yogurt? Buy a true story ?, Illustrator, Amin Hassanzadeh, Mashhad: Astan Quds Razavi Publications.
- Khosronejad, Morteza (1388). My bride from you / Your song from me, illustrator, Rashin Khairiyeh, Mashhad: Astan Quds Razavi.
- Khosronejad, Morteza (1388). I am the high moon of the sky / Why should I be left alone, illustrator Ali Khodaei, Mashhad: Astan Quds Razavi.
- Khosronejad, Morteza (1388). If you eat me, you will get fat / you will become a jackal in the garden, illustrator, Akbarnikanpour, Mashhad: Astan Quds Razavi.

مقایسهٔ نیازها (بقا، عشق، تفریح، آزادی، قدرت) ... (سمیه رضایی و جعفر فسایی) ۲۲۱

Khosronejad, Morteza (1388). Will you make friends with me / take a bus ?, Illustrator: Amin Hassanzadeh, Mashhad: Astan Quds Razavi.

